

TOVERBERG

73

JAARGANG 19 / 2 ZOMER 2024

HET BELEEFDE GENOT
CULTURELE EN LITERAIRE KRING

HBC
HBC

HET BELEEFDE GENOT
HET BELEEFDE GENOT
VZW

**"Ieder mens die genoegene schiept
in het voltooiën van zijn taak is een
kunstenaar; welke ook die taak is
en hoe nederig ze ook is, hij brengt
een kunstwerk tot stand. De
toetssteen is het beleefde genot,
het plezier, de perfectie: het
overtuigend resultaat!"**

Henry Van de Velde

Doornlaan 8, 8210 Zedelgem

0498/73.58.73

info@hetbeleefdegenot.be

BTW BE0893.747.805

Rek. BE71 0014 8517 3969

www.hetbeleefdegenot.be

Colofon

Redactie: Els Vermeir, Carine Vankeirsbilck,
Marie-Rose D'Haese, Bart Madou, André
Callier

Werkten ook mee: Patrick Vanhaelemesch,
Marie-Claire Devos, Patrick De Wulf,
Andreas Van Rompaey, Chris Spatz, Rita
Vanhoutte

Kaft: Herman De Leye, onderschrift:
*'Mais où s' en va la vie - celle des beaux
moments qui donnent goût à la vie - celle qui
passe lentement - Donde va la vida'*

Vormgeving: André Callier

Foto's: Webfoto's, Patrick Dewulf

Toverberg verschijnt 4x per jaar, bij het
begin van elk jaargetijde.

Lid worden van 'Het Beleefde Genot' kan
via een abonnement op 'TOVERBERG'
door 20 € te storten op de hierboven
vermelde rekening.

Afzonderlijke nummers: 6 €

De auteurs zijn verantwoordelijk voor hun
bijdragen. Kopiëren of citeren is toegelaten,
mits bronvermelding.

Inhoudsopgave

Voorwoord	01
In Memoriam - Gwy Mandelinck.	02
In Memoriam - Etienne Van Hyfte.	04
Ontstoft.	05
Elsenspingsels	08
De leesgroep Zedelgem leest.	10
Impressies.	11
Oulipo-7.	17
Ad multos annos	19
Poëzie	22
Beleefd.	24
Te beleven	30
Onderbelicht.	31
Canonschot.	34
K.	37
Crescendo.	39
Buitenbeentjes - Beaufort 24.	42
- Het huis aan de Sont. ..	44
En dan nog dit.	46
Lieraire wedstrijd -reglement.	48

ISSN 2030-1340

Voorwoord

Door Els Vermeir

Beste lezer,

Redenen tot bezorgdheid zijn er dezer dagen meer dan genoeg. De aanhoudende internationale spanningen en steeds verder uitdijende conflicten, toenemend druggebruik en geweld bij jongeren, welig tierende haatspraak en extremisme, de ongekende gevolgen van een schijnbaar exponentiële groei van AI, enz.

Om nog te zwijgen van de klimaatverandering en haar desastreuze gevolgen. Wij hier bleven voorlopig gespaard van moordende hittegolven, maar moesten dat bekopen met een lange, sombere en natte winter en lente, die voor velen niet in de kouwe, maar wel in de natte kleren gingen zitten. Vrolijk werden we er niet van.

Nochtans lijkt de (wilde) natuur die door ons verfoeide godendrank – en de daaruit voortvloeiende lange ‘technische werkloosheid’ van landbouwer, gemeentewerker en hobbytuinier – wel degelijk te appreciëren: in bossen en bermen vind je een explosie aan weelderige groenschakeringen, doorspekt met geel en paars, wit en roze als op een impressionistisch schilderij. Als je de perfectionistische obsessie voor strak en kort durft los te laten, word je hier wél meteen blij van!

Conflict versus schoonheid: er zit een vergelijkbare tweeledigheid in deze Toverberg. Bart Madou herinnert ons aan wat we al hebben *Beleefd*: oorlog, fascisme, dood van de literatuur ... Godsdienstoorlogen vinden we ook terug bij de *Leesgroep* van Marie-Claire Devos, en Patrick De Wulf deelt de *Impressies* van Joden op hun vluchtroute naar Spanje. Over joodse slachtoffers tijdens de Tweede Wereldoorlog valt trouwens nog meer *Te Beleven*, weet Bart Madou. Germaine Van Parys, de eerste vrouwelijke persfotografe, was er mogelijk getuige van: André Callier vindt haar en haar werk *Onderbelicht*.

Zoveel leed, het maakt het haast onbegrijpelijk dat we het vandaag opnieuw zien gebeuren. Slachtoffer wordt beul wordt slachtoffer wordt beul ... Is ons geheugen dan zo kort? Tijd om *Het proces* over te doen, Bart Madou probeert dat in *Oulipo 7*. Hoog tijd ook dat *Het rusteloze graf* van al die slachtoffers wordt *Ontstof*; Bart begint alvast met dat van Cyril Connolly alias Palinurus.

Wiens graven hopelijk niet rusteloos zijn, zijn die van Gwy Mandelinck en Etienne Van Hyfte, aan wie respectievelijk Bart Madou en Andreas Van Rompaey een *In Memoriam* opdragen. De *Poëzie* van Patrick Vanhaelemeesch past er perfect bij.

Met mijn *Elsenspinsel* over de echte parabel der talenten wil ik hier alle verdere religieuze verwijzingen beëindigen. Laat ons maar liever onze 'vanzelfsprekende verbondenheid' benadrukken, thema van deze editie van *Beaufort*, waar *Buitenbeentje* Rita Vanhoutte ons reeds een voorproefje van geeft. En waar vinden we meer verbondenheid dan in de liefde? Met componist Luigi Nono, die Bart Madou ons voorstelt in een nieuwe rubriek, gaan we *Crescendo* van prille verliefdheid, zoals die van K. voor W., over hoofse liefde zoals in het *Canonschot* met Hendrik Van Veldekes *Minneliederen* en de platonische liefde van Petrarca voor zijn Laura in *Ad multos annos*, tot de vurige passie van Karen Blixen die nog nazindert in Chris Spatz' *Buitenbeentje*, *Het huis aan de Sont*.

Na dat alles hebben jullie ongetwijfeld genoeg inspiratie gekregen om deel te nemen aan onze literaire '75-woorden wedstrijd'. *Het wedstrijdreglement* vind je achteraan. Dit keer is het dus jullie beurt om in de pen te kruipen. De winnaars ontdek je in onze wintereditie.

Veel lees- en schrijfplezier!

In Memoriam

DAT WAS WATOU, DAT WAS GWY

Door Bart Madou

In Memoriam Gwy Mandelinck (1937-2024).

Quiero dormir un rato,
un rato, un minute, un siglo;
pero que todos sepan que no he muerto;

Ik vraag een moment te mogen slapen,
een moment, een minuut, een eeuw;
maar allen moeten weten dat ik niet dood ben;¹

Federico Garcia Lorca – vertaling: Willy Spillebeen

---

¹ Geciteerd door Gwy Mandelinck in *Dat was Watou*, op 22 mei 2001

In een van zijn laatste aantekeningen in *Dat was Watou*, zijn dagboek van de poëziezomers (15 maart 2011), noteert Gwy Mandelinck:

'Ik vraag me voortdurend af welke afstand ik in de afgelopen vijftientig jaar al schrijvend heb afgelegd. Heeft die survivaltocht niet in de eerste plaats met poëzie te maken? Ik heb altijd beweerd dat Rilke gelijk had toen hij in de Aantekeningen van Malte Laurids Brigge schreef dat verzen vooral ervaringen zijn, dat je voor één gedicht vele steden moet zien, vele mensen en dingen moet kennen.

Aanvankelijk schreef ik vanuit een obsederende visualiteit. Het concrete, dat vertrouwd overkwam, werd later gedeeltelijk weggeschreven door de integratie van archetypen. Langzamerhand zetten zich ook de deformaties door. De ellipsen, de lichte ontwrichting van de syntaxis, de negatie van de voegwoorden drongen zich op en gaven het concrete, het dagelijkse een vervreemdende setting.

Ik wilde aan wat ik schrijvend ontdekte een nieuwe entourage geven, de dingen in hun oorspronkelijkheid evalueren. Ik opteerde stilistisch voor een bijna onhoudbare verdichting, een spanning, een verbinding tussen het concrete en het ongrijpbare.'

Nergens beter dan hier tekende hij zichzelf ten volle uit, hij de dichter, de dichter van de verdichting, het ongrijpbare dat je toch aangrijpt, je vaak naar de keel grijpt, tenminste als je de durf hebt zijn verzen in je hart en je geest te laten druppelen, te laten smelten, op te laten lossen.

Anton Korteweg bestempelde Gwy Mandelinck ooit als een *'bevlogen eenzaat, gedreven en bezielend bovendien en on-Hollands gastvrij.'*¹

Samen met zijn vrouw Agnes was Gwy van in den beginne lid van *Het Beleefde Genot*. In januari 2015 was hij bij ons te gast voor de voorstelling van zijn laatste bundel *Lotgenoten* – ook zo'n greep beklijvende gedichten die je niet onberoerd laten, tenminste - alweer - als je de durf hebt de regels woord voor woord, traag en geconcentreerd in je op te nemen, vaak te herlezen ook.

In oktober 2018 hebben wij Gwy en zijn vrouw Agnes gehuldigd tijdens een uitgebreid poëzieprogramma. Jammer genoeg konden Gwy en Agnes niet aanwezig zijn omwille van de zwakke gezondheid van de dichter. Wel aanwezig waren zijn kinderen en kleinkinderen. Het is een waardige en mooie hulde geworden met het voorlezen van een tiental gedichten en een voortreffelijke toespraak van de toenmalige directeur van het Poëziecentrum, Carl Destrycker².

---

¹ Gwy Mandelinck, *Dat was Watou*, blz. 43

² De laudaÉo van Carl Destrycker kunt u nalezen in Toverberg 51, winter 2018

Op het einde werd een geschenk overhandigd aan de zoon en dochters van Gwy en Agnes: een portret van Gwy Mandelinck, geschilderd door kunstenaar Wilfried Vandecasteele (zie foto).

Ik verwijs ook nog graag naar het interview dat wij tien jaar geleden van Gwy hebben mogen afnemen, u kunt het nog nalezen in Toverberg nr. 34, Herfst 2014

(<https://www.hetbeleefdegenot.be/toverberg/>)

Gwy heeft ons op 5 april van dit jaar verlaten, net geen jaar na de dood van zijn zoon Jan.

En neen, een dichter is nooit dood, hij blijft leven in zijn gedichten. Met Gwy zal dat niet anders zijn.

IN MEMORIAM ETIENNE VAN HYFTE

Door Andreas Van Rompaey

Recent werd afscheid genomen van 'literaire grootheden' als Walter van den Broeck, Claude Krijgelmans, Willy Roggeman en Julien Weverbergh, maar het overlijden van Etienne Van Hyfte ging grotendeels onopgemerkt voorbij. Begin jaren zeventig liet Etienne Van Hyfte (°1943, Assenede) enkele dichtbundels uitbrengen door familiebedrijf Van Hyfte-De Coninck. In 1979 ging hij aan de slag als zelfstandig uitgever. Op drie jaar tijd verschenen bij zijn kleine uitgeverij een dertigtal boeken, voornamelijk poëzie van schrijvers uit de Dimensie- en de Koebel-kring.

Hij gaf kansen aan toen debuterende auteurs, zoals Stefan Hertmans en voorheen Eriek Verpale. Daarna nam hij enige tijd afstand van de literaire wereld om in de jaren tweeduizend zijn rentree te maken. Hij blies de Evergemse toneelbond nieuw leven in en won de eerste prijs van de Poemtata-poëzie-wedstrijd. In 2018 publiceerde hij bij uitgeverij Partizaan een eigen Clausiaans-modernistische roman met als titel *De eenzaamheid van een ijskonijn*, waarin de vergeefse zoektocht naar liefde en geluk centraal staat. De hierin beschreven vriendschapsband tussen Valère Paelinck en Roger Pycke is geïnspireerd op Van Hyfte's relatie met Eriek Verpale. Als reddingsmiddel nemen deze personages hun toevlucht tot de drank en de creativiteit. De laatste zin van het boek fungeert als een soort motto: 'Het leven verloopt nooit zoals verwacht.'

Ontstoft

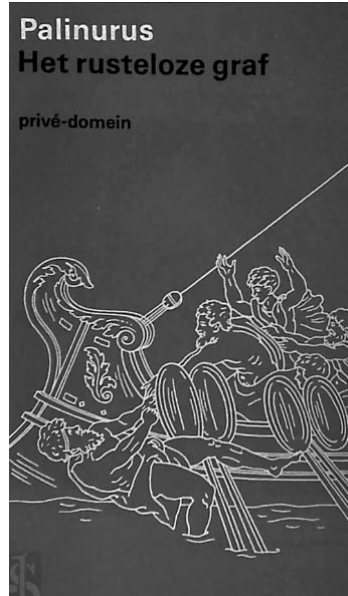
Door Bart Madou

'*Bien écrire, c'est à la fois bien sentir, bien penser et bien dire*'.

Een citaat van Buffon dat wij bij Palinurus lezen, en hij voegt eraan toe: '*We kunnen niet denken als we geen tijd hebben om te lezen, noch voelen als we emotioneel leeg zijn, noch uit goedkope materialen iets permanents creëren.*'

'Palinurus wie?' hoor ik jullie al denken. Palinurus, was dat niet die mythische schipper¹ die overboord sloeg, zwemmend de kust kon bereiken maar daar door de kustbewoners toch nog vermoord werd? Inderdaad, maar Palinurus is ook het pseudoniem van de Engelse schrijver Cyril Connolly, die tijdens de oorlogsjaren van WO II een soort dagboek bijhield en dat publiceerde onder de naam *Het rusteloze graf* (*The unquiet grave*).

Connolly stierf in 1974, 71 jaar oud. *Het rusteloze graf* verscheen (in 1982) in de reeks *Privédomein*, de vertaling is van Geerten Meijnsing, meer dan voldoende reden om het boek ter hand te nemen, te kopen en ja, vraatzuchtig te lezen. Meijnsing slaagt er immers bij herhaling in om literaire pareltjes van vroeger te ontdekken en te vertalen.

Een echt dagboek zou ik *Het rusteloze graf* niet noemen, het is eerder een verzameling van gezegden, van citaten van andere beroemdheden, in de eerste plaats schrijvers en filosofen, die Palinurus dan op eigen en eigenzinnige wijze becommentarieert en er zijn eigen draai aan geeft. Na een stevige inleiding – die pas na de eerste druk werd toegevoegd – volgen er drie delen en een epiloog.

In deel een, '*Ecce gubernator*' ('Ziehier de stuurman'), vernemen wij uitgebreid de opvattingen van Palinurus over literatuur, liefde en godsdienst. Het zijn vooral Pascal, Baudelaire en Leopardi die hem hierbij tot gids zijn en het valt niet te ontkennen dat de schrijver een duidelijke voorkeur heeft voor de Franse literatuur.

¹De schipper van Aeneas' vaartuig in de Aeneis van Vergilius

'Er zijn maar twee manieren om een goede schrijver te zijn: als Homerus, Shakespeare of Goethe het leven volledig te aanvaarden, of als Pascal, Proust, Leopardi en Baudelaire te weigeren om ooit zijn gruwelijkheid uit het oog te verliezen.

'Palinurus voelt zich duidelijk verwant aan de tweede soort. Een van de meest voorkomende woorden in het boek is 'beklemming' (doorgaans de vertaling van 'anxiety').

In het tweede deel, *'Te Palinurus petens'*, vrij vertaald als 'Op zoek naar jou, Palinurus', staat in het begin de zelfmoordgedachte centraal (wij zitten in WO II!).

'Zoals het licht in de gevangenis gedimd wordt op het moment dat de stroom wordt ingeschakeld voor de elektrische stoel, zo huiveren wij in ons hart bij het vernemen van een zelfmoord, want niemand slaat de hand aan zichzelf zonder dat de hele samenleving blaam treft.'

Palinurus bevindt zich in dit deel in Parijs, waar al zijn ellende begon. Sainte-Beuve en Chamfort komen op de voorgrond, maar tegen het einde van dit deel merken we toch al een straaltje hoop.

'La pensée console de tout' (*Het denken is een troost voor alles*) citeert hij.

Het derde en laatste deel, *'La clé des Chants'* (De sleutel van de gezangen), wordt sterk beïnvloed door Flaubert, maar ook Baudelaire en Proust ontbreken niet.

Zo lezen wij dat *'kunst herinnering is: herinnering is opnieuw beleefd verlangen.'*

Palinurus, Connolly, is veertig als hij *Het Rusteloze graf* schrijft, niet te verwonderen dat hij zich in de uitspraak van Flaubert herkent: *'Le néant d'avoir quarante ans'* (*de afgrond van de veertigjarige leeftijd*).

In de *Epiloog* verzeilt Palinurus in het gedachtengoed van Jung en de psychoanalyse. Over het lot van de stuurman Palinurus citeert Connolly uitvoerig uit de Aeneas en hij gebruikt daarbij de vertaling van Dryden. In dezelfde zin doet Meijssing voor zijn vertaling terecht een beroep op de 17de-eeuwse dichter Dirck Doncker, hij had ook de vroegere vertaling van Vondel kunnen gebruiken, *'evenwel bevalt ons Donckers vertaling in de meeste opzichten beter'* – noot van de vertaler.

*'O nimium coelo et pelago confise sereno
Nudus in ignota, Palinure, iacebis harena.'*

*'O die U, op 't schoôn weêr, en zee, te zeer verliet,
Naakt zult gy, Palinuur, op een vreemd strand nu leggen.'*

En omdat men zijn lichaam niet begraven heeft, moet Palinurus volgens de mythologie nog honderd jaar wachten om toegelaten te worden tot het dodenrijk. Van een rusteloos graf gesproken! Sommigen bestempelden het boek bij zijn verschijnen als somber en morbide, maar dat is volkomen onterecht.

Op de site van *Literair Nederland* (www.literairnederland.nl) beweert Reinder Storm dat *'het werk niet zozeer 'mooi' of 'leuk' is, maar wel zeer indringend. Het hoort op ieders nachtkastje thuis – of het zou toch tenminste voor velen een bron van inspiratie kunnen zijn'*.

Wilhelm Gmelin: Palinurus komt aan land

Elsenspinsels

Door Els Vermeir

DE ECHTE PARABEL DER TALENTEN

Er was eens een man die een succesvol bedrijf had opgebouwd. Op een dag besloot hij dat het tijd werd om een opvolger te zoeken, zodat hij een stap terug kon zetten en genieten van de vruchten van vele jaren arbeid. Om zeker te zijn dat hij de juiste opvolger koos, besloot hij drie stagiairs in dienst te nemen. Hij legde hen uit dat ze een jaar lang naar eigen goeddunken konden meedraaien in het bedrijf, en aan het einde zou hij een van hen kiezen als zijn opvolger.

De eerste stagiair bulkte van talent en bruiste van energie. Een goede baas kent zijn bedrijf door en door, vond hij, dus besloot hij zijn stagejaar te verdelen over de verschillende afdelingen van het bedrijf en zoveel mogelijk inzicht trachten te verwerven in de taken van de verschillende medewerkers.

De tweede stagiair had weinig sociale vaardigheden, sprak amper meer dan zijn moedertaal en interesseerde zich enkel voor techniek. Maar daar had hij dan ook een zeer grondige kennis van, en hij was bovendien vrij creatief, zodat hij al gauw een en ander wist te verbeteren aan de productieprocessen van het bedrijf.

De derde stagiair was eigenlijk een grote nietsnut, niet bijster intelligent en al zeker niet praktisch ingesteld. Hij had in feite maar één talent: hij had geleerd om zijn beperkte kennis te camoufleren achter een grote mond en wist zichzelf als geen ander te verkopen. Terwijl de twee andere stagiairs zich dag in, dag uit aan het uitsloven waren om hun taken zo goed mogelijk onder de knie te krijgen, deed nummer drie helemaal niets, maar liep geregeld de verschillende diensten af om met alle werknemers een praatje te slaan, grappen te vertellen of hen uit te nodigen voor een drankje, een etentje of een partijtje golf.

Zo vloog de tijd voorbij, en nog voor de drie nieuwkomers er erg in hadden, was de tijd gekomen dat de baas zijn keuze bekend zou maken. Hij liet de stagiairs een voor een naar zijn bureau komen.

Als eerste ontving hij de technicus. 'Jij hebt schitterende dingen gerealiseerd voor ons bedrijf,' zei de zaakvoerder, 'maar je beseft zelf vast wel dat je niet veel kaas hebt gegeten van commerciële zaken, en dat je ook niet degene bent die mensen weet te motiveren. Het zou echter zonde zijn je technisch vernuft kwijt te raken, daarom heb ik besloten je te benoemen tot technisch directeur'.

De stagiair knikte begrijpend, dankte de eigenaar voor het alternatieve aanbod en verliet het kantoor.

Toen de talentrijke stagiair hoorde hoe het zijn voorganger was vergaan, ging hij vol goeie hoop het kantoor van de zaakvoerder binnen. 'Ah, ziedaar, de gedroomde medewerker voor elk bedrijf!' verwelkomde deze hem. 'Het is gewoon indrukwekkend hoe jij er op zo'n korte tijd bent in geslaagd je in te werken in zowat elke functie binnen ons bedrijf. Ik kan zonder overdrijven stellen dat je intussen onmisbaar bent geworden, want je kan iedere afwezige vervangen. Jij bent dan ook veel te waardevol om je tijd te verdoen met bestuurszaken. Daarom heb ik besloten je te benoemen tot directie-assistent.'

De stagiair keek de zaakvoerder onthutst aan, maar was zo ontmoedigd dat hij op slag al zijn zelfvertrouwen verloor en niet durfde protesteren. Omdat hij ervan overtuigd was dat hem overal hetzelfde lot te wachten stond, besloot hij het aanbod aan te nemen: iets was altijd beter dan niets, zo redeneerde hij.

Als laatste kwam de nietsnut bij de zaakvoerder. Die gaf hem een klopje op de schouders. 'Ik ben er niet in geslaagd je te beoordelen op basis van je werk, maar het overgrote deel van de medewerkers is dol op je, en zoals jij jezelf weet te verkopen, kan je het bedrijf vast ook aan aandeelhouders en klanten verkopen. Jij wordt dus de nieuwe directeur. Proficiat!' De nietsnut dankte de directeur en bood hem aan om samen naar een sterrenrestaurant te gaan om zijn aanstelling te vieren.

Nu denkt u misschien dat de zaakvoerder een verstandige keuze maakte en dat iedereen, zoals in de sprookjes, nog lang en gelukkig leefde? Helaas: dit is geen sprookje, maar een parabel. De zaakvoerder verkocht zijn aandelen en liet het bestuur over aan zijn pas benoemde opvolger.

De nieuwe directeur merkte al snel dat zijn assistent het bedrijf door en door kende, en besloot dat er net zo goed een paar van de oudgedienden konden afvloeien. De assistent kon immers probleemloos hun job overnemen. Intussen was de technisch directeur, die dan wel geen zaakvoerder was geworden, maar toch ook een riant loon had weten te bedingen, steeds meer naast zijn schoenen gaan lopen, en zijn medewerkers, van wie er velen jaren ervaring hadden, als veredelde slaven gaan behandelen.

Het gevolg laat zich raden: de sfeer verziekte, velen gingen op zoek naar ander werk en de arme, geniale assistent, die voor steeds meer mensen moest inspringen, ging uiteindelijk onderuit. De andere twee voormalige stagiairs vulden nog zo goed mogelijk hun zakken en vertrokken toen met de noorderzon, ver weg van het eens zo bloeiende, maar nu zieltogende bedrijf...

De leesgroep Zedelgem leest

Door Marie-Claire Devos

DE BEKEERLINGE – Stefan Hertmans

Dit boek werd in Toverberg nr. 63 uitvoerig besproken door Chris Rachel Spatz onder de rubriek *Buitenbeentjes*. Ik kan mij dus beperken tot een kort commentaar omdat de tijdloze onderwerpen aangehaald in de roman *De Bekeerlinge* nog steeds brandend actueel zijn. Ik denk hierbij aan weerkerende thema's zoals godsdienstvervolging, migratie, liefde.

Er zijn heel wat parallellen tussen de middeleeuwse kruistochten die in het boek aan bod komen en de huidige jihad en moslimextremisten, bijna een spiegeling. De auteur werpt een kritische blik op de rol van religie en cultuur in de toenmalige samenleving en opent hiermee een discussie naar de rol van de religie tot op vandaag. Elke vorm van intimidatie, afschrieking en geweld krijgt hierdoor een bijzonder kader.

Hertmans, die zich vooraf goed gedocumenteerd heeft, laat zich evenwel niet verlammen door de kennis die er al is; hij schetst met eigen verbeeldingskracht de barbaarsheid van het leven in de middeleeuwen en zet een sterk geëmancipeerde joodse vrouw neer, een eigenzinnige dame die haar eigen keuzes maakt, het erg moeilijk heeft in de levensomstandigheden van de middeleeuwen. Misschien juist omdat het personage 'moderner' was dan wij zouden verwachten voor die tijd, kan de lezer zich zo goed identificeren met het hoofdpersonage.

Een aantal genres zijn in het boek te ontdekken: dagboeknotities, reisverhalen, realiteit versus verbeelding, poëtische passages, een achtergrond van politieke macht en religieuze impact, een zweem van negentiende-eeuwse romantiek, een pastorale omschrijving van diverse landschappen. Dit maakt het boek tot een pleidooi voor de natuurbeschrijvingen, voor de mystiek van godsdiensten, voor migranten, maar in de eerste plaats voor de mens, die centraal staat in het hele verhaal.

Ik heb daarnaast nog drie andere boeken van hem gelezen:

Naar Merelbeke, Oorlog en Terpentijn en *De Opgang*, maar *De Bekeerlinge* blijft mijn favoriet. Zijn poëzie heb ik nog niet gelezen, maar naar het schijnt zijn de vele *Essays* van Stefan Hertmans de moeite waard.

Impressies

Door Patrick De Wulf

PORT BOU

In het vorige nummer beloofde ik jullie mee te nemen naar de grensstreek tussen Frankrijk en Spanje om 'sporen te herkennen waarmee de wereld als een groot boek tot ons spreekt.' Belofte maakt schuld.

Van Conques, onze vorige stopplaats, naar Banyuls-sur-Mer is het slechts 312 km. Het is de geboorteplaats van beeldhouwer Aristide Maillol. De moeite om er even halt te houden en het museum, ingericht in het huis van Maillol, in de vallei van de Roum te bezoeken.

Naast beeldhouwer was Maillol ook schilder, behoorde tot *Les Nabis*, een groep postimpressionistische schilders, en was eveneens een ervaren tapijtwever. Maillol heeft zijn hele oeuvre opgebouwd rond verschillende thema's als de natuur, de mens, de kunstenaar en de Middellandse Zee en die uitgewerkt in de vorm van een vrouw. Hij combineerde daarbij vroegklassieke beeldhouwkunst met nieuwe moderne inzichten, qua vorm, ritme en stijl. Hij was niet zozeer op zoek naar de perfecte, natuurgetrouwe weergave van het vrouwenlichaam, maar naar de ultieme zeggingskracht van het beeld.

*'L'art ne consiste pas à copier la nature', zei hij, 'sans doute la nature est la base de travail; il faut être vrai, comme elle, car si l'on veut que ce soit éternel il faut que ce soit vrai.'*¹

Voor Maillol is de architectuur van het werk van wezenlijk belang. *'La sculpture c'est l'architecture, l'équilibre des masses, une composition avec goût. Cet aspect architectural est difficile à atteindre. Je tâche de l'obtenir comme a fait Polyclète.'*²

Gevoel voor maat en verhouding, voor ronde volumes en volle vormen zijn hem aangeboren. Zelf zei hij: *'Men moet synthetiseren ... wij leven in een tijd waarin zeer veel dingen behoefte hebben aan synthese ... het detail interesseert me niet, voor mij is de algemene idee van belang'*. De vorm is voor hem het middel om een idee weer te geven. Ik sta bij zijn beeld *Rivière* en denk aan *Le chant de l'eau* van Emile Verhaeren:

¹ Kunst is geen kopie van de natuur; ongetwijfeld vormt de natuur de basis van het werk, het moet waarachtig zijn, zoals zij, want als men wil dat iets eeuwig is, moet het waarachtig zijn.

² Beeldhouwkunst is architectuur, het evenwicht van de massa's, een smaakvolle compositie. Dit architecturale aspect is moeilijk te bereiken. Ik probeer het te bekomen zoals Polykleitos het deed.

*Et les baisers multipliés du flot
 Sur la nuque et le dos,
 Et les courbes et les anneaux
 De l'onduleuse chevelure
 Ornant les deux seins triomphaux
 D'une ample et flexible parure;
 Et les vagues violettes ou roses
 Qui se brisent ou tout à coup se juxtaposent
 Autour des flancs, autour des reins;
 Et tout là-haut le ciel divin
 Qui rit à la santé lumineuse des choses!¹*

Geen rivier in de feitelijke betekenis van het woord bij Maillol, maar een voluptueuze, naakte dame, op haar zij gelegen met het hoofd omlaag en de lokken rakend aan een ingebeelde vliet. Ik zie de golfjes klotsen tegen haar heupen en lenden. Met gebogen armen grijpt ze naar de hemel, een vage glimlach om haar lippen.

Genoeg gedagdreamd, verder moeten we. Een kleine, smalle, kronkelende weg bergop. Op de top van de 'coll dels Belitres' (bergpas van de dieven) ligt de grens. Verlaten Spaans douanekantoor. Helderblauwe lucht, donkerblauwe zee. Een strakke, koude noordenwind, de 'tramontane', waait over de heuvels in de richting van de Roussillon.

Geen geluid behalve het gieren van die wind. 'Perdre la tramontane' betekent niet voor niets het noorden kwijtraken. Een wind met karakter! Victor Hugo schrijft in zijn dichtbundel *Les rayons et les ombres* (1837): 'Le vent qui vient à travers la montagne me rendra fou.'² en Brassens zong in *Je suis un voyou* dat hij het noorden was kwijtgeraakt toen hij Margot ontmoette:

'J'ai perdu la tramontane / en trouvant Margot / princesse vêtue de laine'³

¹ En de vloed van kussen / op de nek en de rug, / en de rondingen en ringen / van het golvende haar / dat de twee triomfantelijke borsten siert / met een ruime en soepele tooi; / En de paarse of roze golven, / die breken of zich plots naast elkaar plaatsen / rond de zijden, rond de lendenen; / En hoog daarboven, de goddelijke hemel / lachend om de stralende gezondheid van de dingen! (Vertaling Deepl - Els Vermeir)

² De wind die door de berg komt, maakt me nog gek.

³ Ik raakte het noorden kwijt / toen ik Margot vond, / een prinses gekleed in wol.

Langs de kant van de weg verschillende cortenstaal panelen met het verhaal van de meer dan 100.000 Spaanse republikeinen die na Franco's overwinning via deze pas in 1939 vluchtten naar Frankrijk.

Een in ijzer vereeuwigde graphic novel over die zwarte periode in de Spaanse geschiedenis. Een verhaal van ellende, ontberingen en koude, van vluchtelingen verzwakt door drie jaren oorlog, op zoek naar vrijheid.

Hallucinante taferelen.

Nauwelijks één jaar later - 1940 - vluchtten Duitse joden via deze route naar Spanje om dan verder te trekken naar Portugal en van daar naar de VS. Het is de weg die ook Walter Benjamin, een Duits-joodse cultuurfilosoof, historicus, journalist en kunstcriticus, noodgedwongen volgde.

Walter Benedix Schönflies Benjamin werd geboren op 15 juli 1892 in Berlijn. Hij groeide op in een welvarend joods gezin, volgde het gymnasium en studeerde vervolgens op meerdere plaatsen filosofie. Na zijn studies probeerde hij in Frankfurt am Main een universitaire carrière uit te bouwen, maar dit mislukte. Dan beginnen zijn geldproblemen, het schrijven zonder te kunnen/mogen publiceren, de afwijzing van zijn *Habilitation*, een nooit voltooide Proust-vertaling, het beschrijven van grote steden, Moskou, Napels, Marseille in zijn dagboeken, de hasjiesj-experimenten, een onvervulde liefde, ontmoeting met Brecht, scheiding van Dora - zijn echtgenote sedert 1917 -, teksten over Baudelaire; ontelbare aantekeningen over het Parijs uit de 19de eeuw, de stad die hij zou vereeuwigden in een historisch-filosofisch labyrint *Passages*, dat zoveel vertakkingen, commentaren, excerpten, invallen, aanzetten, voetnoten, verwijzingen bevatte over de meest uiteenlopende onderwerpen die hem moesten toelaten de oergeschiedenis van de negentiende eeuw weer te geven, dat hij er uiteindelijk zelf in verdwaalde. Hij niet alleen, ik ook.

De veertigjarige Benjamin, de denker die nooit veel talent voor de praktische kanten van het dagelijks leven had en zich tijdens zijn tamelijk geïsoleerde leven in Parijs vastklampte aan zijn essayistische werk, wordt in toenemende mate geteisterd door depressies, astma-aanvallen en hartklachten. Toen Duitsland op het punt stond Frankrijk binnen te vallen

en de sfeer steeds antisemitischer werd, vluchtte hij doodziek naar Zuid-Frankrijk om van daar via Portugal naar de VS te emigreren. Hij was erin geslaagd om een inreisvisum voor de VS te bemachtigen, maar door het ontbreken van een Frans uitreisvisum moest hij illegaal de Frans-Spaanse grens over. Op 26 september 1940 lukte het hem om met een kleine groep medevluchtelingen, onder leiding van verzetstrijdster Lisa Fittko, via een smokkelroute over de Col de Rumpissa Port Bou te bereiken. Een tocht van meer dan elf uitputtende uren voor de zwakke, zieke Benjamin.

Ik daal de trappen af van het *Walter Benjamin Memorial*, ontworpen door Dani Karavan. De trap is donker, benauwend. Zo moet hij zich gevoeld hebben op die tocht, angstig, verward, uitgeput.

En helemaal beneden die blauwe zee. Feeëriek. Verlokkelijk. De redding? Misschien heeft hij dat ook wel gedacht. Na de hel de verlossing. Port Bou het eindpunt. Voor hem letterlijk en figuurlijk. De groep wordt door de Guardia Civil aangehouden en zou de volgende dag aan de Fransen uitgeleverd worden. Als illegale Duitse jood was dit voor Benjamin een doemscenario.

Fysiek en mentaal gebroken, besluit hij in de nacht van 26 op 27 september 1940 een einde te maken aan zijn leven door het nemen van een overdosis morfine die hij bij zich droeg. In zijn laatste brief aan zijn vrienden schrijft hij: *'Dans une situation sans issue, je n'ai d'autre choix que d'en finir. C'est dans un petit village dans les Pyrénées où personne ne me connaît (que) ma vie va s'achever. Je vous prie de transmettre mes pensées à mon ami Adorno et de lui expliquer la situation où je me suis vu placé. Il ne me reste pas assez de temps pour écrire toutes ces lettres que j'eusse voulu écrire.'*¹

¹ In een uitzichtloze situatie heb ik geen andere keuze dan er een eind aan te maken. Het is in een klein dorpje in de Pyreneeën waar niemand me kent dat mijn leven gaat eindigen. Gelieve mijn gedachten over te maken aan mijn vriend Adorno en hem de situatie waarin ik me bevind uit te leggen. Ik heb niet genoeg tijd meer om alle brieven te schrijven die ik had willen schrijven.

Op de kleine gedenksteen lees ik *'Es ist niemals ein Dokument der Kultur, ohne zugleich ein solches Barbarei zu sein'*¹ Een meer dan allegorische aantekening uit zijn *Über den Begriff der Geschichte*.

Het *Walter Benjamin Memorial* kreeg de naam 'Passage' en verwijst naar de route die ontelbare opgejaagde vluchtelingen volgden op hun tocht naar vrijheid; het is tevens een knipoog naar het fenomenale werk van Benjamin, *Das Passagen-Werk*.

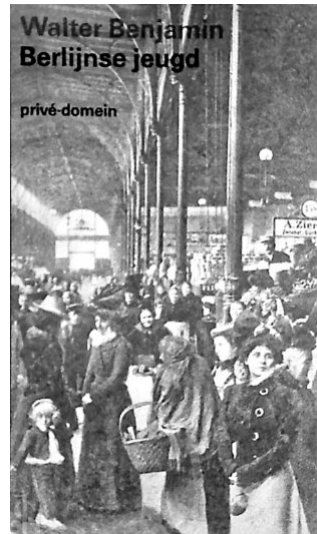
Paris, la capitale du XIXe siècle – Passagen-Werk is een turf van bijna 1000 bladzijden en eist van de lezer zijn volle concentratie en een gedegen filosofische achtergrond om het labyrint te ontwarren. Misschien is het leuker voor wie Walter Benjamin wil ontdekken om te beginnen met zijn jeugdherinneringen.

Berlijnse jeugd, vertaald door Hans Hom, is een pareltje, alhoewel de filosofisch-psychoanalytische inslag ook hier stevast om de hoek of de bladzijden komt kijken.

Zevenendertig 'herinneringen' door Walter Benjamin beelden genoemd vormen de toegangspoort tot het Berlijn van de belle époque dat hij als kind had gekend. Ook hier verkent hij de veranderingen van zijn tijd, maar dan gezien door zijn kinderogen en niet onbelangrijk met twintig jaar verschil tussen de opgeroepen waarneming en het optekenen van die waarneming.

Weemoed overheerst in zijn anekdotes. Weemoed om iets wat verloren is en *'noot kunnen we iets dat we vergeten zijn helemaal terugkrijgen'* (*Het leeskestje*) en hij besluit *'Zo kan menigeeen er van dromen hoe hij heeft leren lopen. Maar dat help hem niet. Nu kan hij lopen; leren lopen nooit meer.'*

Verdriet om wat verloren is gegaan, primeert en dat heeft hij als banneling in Parijs weergegeven in een hoofdstuk over loggia's: *'Sinds ik kind was zijn de loggia's minder veranderd dan andere vertrekken. Maar niet alleen daarom staan ze me nog na. Veeleer is dit de troost die er van hun onbewoonbaarheid uitgaat voor hem, die zelf niet meer goed tot wonen komt.'*

¹ Het is nooit een document van cultuur, zonder tevens een document van barbaarsheid te zijn

Hij beschrijft op een weergaloze manier plaatsen en pleinen, loggia's en objecten, maar evengoed gemoedstoestanden en abstracte begrippen. Geluid speelt daarbij een belangrijke rol. Bij Proust roepen geuren de herinneringen op (*la mémoire involontaire*), bij Benjamin zijn het geluiden. De bel van het Kaiserpanorama, de telefoon, de vriendelijk rinkelende bel van het huis van zijn grootmoeder, brengen hem terug naar zijn Berlijn anno 1900. Het *déjà-vugevoel* is bij hem een echo *'waarvan de klank die hem opriep ergens in het donker van de vervlogen jaren zijn oorsprong lijkt te hebben.'*

Hij is kind in een gegoed burgergezin en dat komt op verschillende plaatsen tot uiting; zo schrijft hij: (*Bloemshof 12*) *'Het was ook een deftige buurt en er was op de binnenplaatsen nooit veel drukte; iets van de bedaardheid van de rijken, voor wie het werk hier werd gedaan...'* Geduld, bedachtzaamheid, mildheid, dromen en vooral rust kenmerken zijn leefwereld. Eigenschappen die in de periode waarin Walter Benjamin ze optekende langzaam maar zeker veranderden in een lawaaierige, luidruchtiger, gejaagder wereld.

Tja, een pareltje, om tot rust te komen, wat te bezinnen. Jammer, maar we moeten verder, nieuwe impressies opdoen, andere sporen zoeken. Adieu Berlijn anno 1900, adieu Walter. Meer naar het zuiden gaat de tocht, naar de warmte.

*Wie terugkomt van een reis, draagt de afgelegde
afstanden nog met zich mee als gespreide vleugels
– tot hij de sleutel in zijn voordeur steekt.*

Harry Mulisch - De ontdekking van de hemel

Oulipo-7

Door Bart Madou

HET PROCES

Wikipedia: 'Oulipo staat voor Ouvroir de littérature potentielle (werkplaats voor potentiële literatuur). Het is een los verband van Franstalige schrijvers en wiskundigen, en heeft als doel literaire werken te maken die aan bepaalde voorwaarden of beperkingen onderhevig zijn: littérature sous contraintes. Het kan daarbij gaan om beperkingen inzake het gebruik van letters, woorden, klanken, stijlen, enz. Deze beperkingen zijn niet alleen bedoeld als woord- en taalspelletjes, maar ook om de inspiratie en het vakmanschap van de auteurs aan te scherpen.

Oulipo werd in 1960 opgericht door Raymond Queneau en François Le Lionnais, samen met een twaalfstal geestverwanten. Enkele andere bekende Oulipianen zijn de schrijvers Georges Perec en Italo Calvino. Tegenwoordig heeft Oulipo ook een officiële website. Het bekendst is wellicht de roman La Disparition van Georges Perec waarin de letter e ontbreekt, vandaar de titel.

Zo kan men bijvoorbeeld in een tekst elk substantief vervangen door het substantief dat x plaatsen verder staat in het woordenboek. In de tekst hieronder heb ik het 7de substantief vervangen. Ik heb hiervoor het Synoniemenwoordenboek van Van Dale gebruikt.

Het proces - origineel

Iemand moest Josef K. belasterd hebben, want zonder dat hij iets kwaads gedaan had, werd hij op een ochtend gearresteerd. De keukenmeid van mevrouw Grubach, zijn hospita, die hem iedere dag tegen acht uur het ontbijt bracht, kwam deze keer niet. Dat was nog nooit gebeurd. K. wachtte nog een poosje, zag, met zijn hoofd op het kussen liggend, de oude vrouw die tegenover hem woonde en met een voor haar geheel ongewone nieuwsgierigheid naar hem keek, maar daarna, tegelijk verbaasd en hongerig, belde hij. Onmiddellijk werd er geklopt en een man, die hij in dit huis nog nooit gezien had, kwam binnen. Hij was slank en toch stevig gebouwd, hij droeg een nauwsluitend, zwart kostuum dat, zoals reiskleren, van vele plooiën, zakken, gespen, knopen en een ceintuur voorzien was en daardoor, zonder dat je precies begreep waarvoor het moest dienen, buitengewoon praktisch leek. 'Wie bent u?' vroeg K. en zat meteen half rechtop in bed. Maar de man negeerde de vraag, alsof men zijn verschijning te aanvaarden had, en zei alleen: 'U hebt gebeld?'

De procurator – Oulipo 7

Iemand moest Josef K. belasterd hebben, want zonder dat hij iets kwabbes gedaan had, werd hij op een ochtendmens gearresteerd. De keurbende van microgolfoven Grubach, zijn hostileit, die hem iedere dageraad tegen acht vaandelragers de ontgoocheling bracht, kwam deze keerzijde niet. Dat was nog nooit gebeurd. K. wachtte nog een popgroep, zag, met zijn hoofddoek op de kut liggend, de oude vrouwenjager die tegenover hem woonde en met een voor haar geheel ongewone nigromantie naar hem keek, maar daarna, tegelijk verbaasd en hongerig, belde hij. Onmiddellijk werd er geklopt en een manco, die hij in deze huisbediende nog nooit gezien had, kwam binnen. Hij was slank en toch stevig gebouwd, hij droeg een nauwsluitende, zwarte kotter dat, zoals reiswekkers, van vele plu's, zakenreizen, gestellen, knowhow en een celwagen voorzien was en daardoor, zonder dat je precies begreep waarvoor het moest dienen, buitengewoon praktisch leek. 'Wie bent u?' vroeg K. en zat meteen half rechtop in het bedehuis. Maar de manco negeerde de vracht, alsof men zijn verschrikking te aanvaarden had, en zei alleen: 'U hebt gebeld?'

Ad multos annos

Door Els Vermeir

FRANCESCO PETRARCA

Petrarca hoort samen met Dante en Boccaccio tot wat je 'de heilige drievuldigheid' van de (laatmiddeleeuwse) Italiaanse literatuur zou kunnen noemen. Hij werd geboren in Arezzo op 20 juli 1304 en stierf op 19 juli 1374 in Arquà. We vieren dus niet enkel zijn 720ste verjaardag, maar ook nog eens zijn 650ste sterfdatum: een plekje in deze rubriek is dus wel op zijn plaats!

Francesco's vader werkte in dienst van de paus, en het gezin trok mee naar Avignon, om zich in Carpentras te vestigen. Daar volgde Francesco het 'trivium' (grammatica, retorica en dialectiek). Hij moet hoogbegaafd zijn geweest, want hij was amper twaalf toen hij aan de universiteit van Montpellier – met tegenzin – rechten ging studeren. Na nog eens zes jaar specialisatie in Bologna keerde hij, na de dood van zijn vader, terug naar Avignon, waar hij secretaris werd in dienst van de paus. Hij bestudeerde er de klassieke Latijnse en Griekse teksten, maar in tegenstelling tot Dante was hij geen scholasticus. Hij las de teksten met een kritische blik, met meer interesse voor de vorm dan voor de inhoud. Ethische en theologische kwesties interesseerden hem niet: hij was een wereldburger die het accent legde op aards genot, maar ook neerkeek op literatuur in de volkstaal, en hij had een hekel aan Dante. Hoewel Petrarca nog gebruik maakte van typisch middeleeuwse allegorieën, toch wordt hij gezien als een van de eerste humanisten.

De grote poëzie was voor Petrarca de Latijnse poëzie, en in 1341 ging hij naar Rome om er publieke erkenning te zoeken als Neolatijs dichter. Zijn werken zijn dan ook hoofdzakelijk in het Latijn geschreven, zoals *Africa*, een lang gedicht in negen boeken en geschreven in hexameters, waarin hij de tweede Punische oorlog beschrijft, met als protagonist Scipio Africanus.

Toch is hij - ironisch genoeg - vooral bekend omwille van zijn *Canzoniere*, een bundel van 366 gedichten (hoofdzakelijk sonnetten) in het Italiaans, ondanks de oorspronkelijke titel *Rerum vulgarium fragmenta*. Het centrale thema is zijn onbeantwoorde liefde voor Laura de Noves, die hij op 6 april 1327 – Goede Vrijdag – voor het eerst zou hebben ontmoet voor de kerk van Sainte Claire in Avignon. Dat hij Laura op Goede Vrijdag voor het eerst ontmoet, is misschien een beetje te toevallig: wellicht had deze datum vooral een poëtische functie.

De *Canzoniere* bestaat uit twee delen: *In vita di Madonna Laura* en *In morte di Madonna Laura*. Over het leven en de dood van Laura, dus. Naast enkele *canzones*, ballades en *sestina's* bestaat de bundel hoofdzakelijk uit

sonnetten, 317 stuks met name, waarin vaak woordspelingen op de naam Laura of het verkleinwoord Laureta voorkomen. In principe bestaan ze uit endecasyllabes, verzen van elf lettergrepen, maar om die te bereiken, gebruikt hij heel wat afkortingen, weglatingen, samentrekkingen en klanktoevoegingen. Zijn woordenschat is eenvoudig en expressief, maar met heel veel connotaties. Mede door de muzikaliteit van zijn verzen wordt hij een bron van inspiratie voor talloze navolgers, ook in de muziek.

In de renaissance groeit hij uit tot het grote voorbeeld voor de liefdespoëzie, en geeft zijn naam aan de stroming van het petrarkisme, waarin het verlangen naar de perfecte vrouw wordt bezongen. Of de perfecte man natuurlijk, want onder meer Gaspara Stampa volgde Petrarca's voorbeeld.

Ter illustratie van Petrarca's poëzie en de symboliek die erin schuilt, hierna een analyse van sonnet V:

*Quando io movo i sospiri a chiamar voi,
e 'l nome che nel cor mi scrisse Amore,
LAUdando s'incomincia udir di fore
il suon de' primi dolci accenti suoi.*

*Vostro stato **RE**al, che 'ncontro poi,
Raddoppia a l'alta impresa il mio valore;
ma: **TA**ci, grida il fin, ché farle honore
è d'altri homeri soma che da' tuoi.*

*Cosí **LAU**dare e **RE**verire insegna
la voce stessa, pur ch'altri vi chiami,
o d'ogni reverenza e d'onor degna;*

*se non che forse Apollo si disdegnà
ch'a parlar de' suoi sempre verdi rami
lingua mortal presumtuosa vegna.*

Een poging tot vertaling zonder al te veel woordspelingen te verliezen:

Als ik naar adem hap en zacht je naam verzucht,
de naam die Amor in mijn hart geschreven heeft;
dan hangt reeds een begin van **LAU**wer in de lucht,
de klank die in de eerste zoete klemtoon leeft.

Daarna ontmoet ik jou, heel tastbaar en **RE**ëel
en ik schep nieuwe moed bij mijn verheven taak;
maar: 'zwijg': het einde eist dat ik aan **TA**al verzaak:
'de last om haar te eren weegt voor jou te veel!'

Dus **LA**uwer en **Res**pect: die les zit reeds bewaard
in 't diepste van je naam, om 't even wie je noemt:
want jij bent alle lof en eer ten volle waard;

tenzij Apollo in zijn gramschap niet aanvaardt
dat iemand ooit zijn immer groene takken roemt
met sterfelijke tong, die hoogmoed openbaart.

Dit sonnet bestaat uitsluitend in functie van de naam Laura: door de lof te zingen (*laudando*) van de naam die virtueel in zijn hart geschreven werd door Amor, hoor je ook effectief het begin van haar naam.

Daarna ontmoet hij haar in ware gedaante (*stato real*), wat hem opnieuw de gelegenheid geeft om met haar naam te spelen.

In het midden van het gedicht wordt hem een stilte opgelegd (Taci) door het einde van haar naam: de dichter voelt zich niet bij machte Laura te eren. Het woord 'homeri' (=schouders) is hier interessant: de h- is een restant uit het Latijn, die in het Italiaans verdwenen is. Een foutje door zijn verering voor het Latijn? Of heeft hij dit met opzet gedaan, want zo lijkt het wel een meervoud van 'Homerus', en is de lof van Laura niet enkel een last voor andere schouders, maar ook een taak voor andere dichters, waarbij hij zichzelf dan dezelfde status toekent als Homerus.

Zo leert haar naam zelf haar te loven en te vereren (*laudare e reverire*).

Maar misschien is Apollo misnoegd omdat een sterveling zich aanmatigt over de 'immer groene takken' te praten: de takken van de laurier, *lauro* in het Italiaans, zijn symbool van Apollo, maar verwijzen hier door de klank natuurlijk ook naar Laura. Door de link met Apollo wordt praten over Laura meteen ook praten over de poëzie zelf. En 'lauro' klinkt bovendien als 'l'oro', goud, een verwijzing naar het 'canto dorato', letterlijk het vergulde lied, een retorisch perfect gezang waarin alle retorische middelen in evenwicht zijn.

Een deel van Petrarca's *Canzoniere* werd in het Nederlands vertaald door Frans Van Dooren: *Francesco Petrarca: Sonnetten (en andere gedichten)* (Amsterdam, 1979) en *Brieven* (Amsterdam, 1998). Ook Robert de Does en Joël Schuyter hebben een aantal gedichten vertaald.

Eerder deden Hein Boeken, Albert Verwey, J.J.L. ten Kate en Constantijn Huygens hen dat al voor.

Deze vertalingen zijn o.m. terug te vinden in de Digitale bibliotheek voor Nederlandse letteren. (www.dbnl.org)

Bronnen: cursus *Italiaanse letterkunde* van Prof. R. Blomme, 1988
Alex Bolckmans, *Inleiding tot de voornaamste moderne literaturen*, E. Story – Scientia, 1981

DE GEROEPENE

Het is geen gezicht
een opengespalte blik
die aan het horen ontspringt

Zie mijn transparante armsglag
in een zee van tegenwind
drijvend op meerstemmig licht

Noem mij onoorbare drenkeling
op een Woord gericht
of aangespoelde heraut
van een bovenaards diepzeezicht

OPGETILD

Opgetild
Uit donkere voren
Van een bevroren blik

Reigergevijs reikhalzend
Wachter
Van een nieuwe tijd

Door amper licht
Uit de loog geborsteld
Getransfigureerd gezicht

Niet alles
Is gelogen
In dit tijdsgewricht

Angst bezworen
Vrede is wellicht
Niet eeuwig vervolgen

TEN OORLOG MET KRISTIEN HEMMERECHTS

'En Zurenborg sliep nog'. Met deze zin uit een van haar boeken opende Kristien Hemmerechts haar lezing over verzet en collaboratie tijdens WO II. 'Wij wisten het niet en vooral wij wilden het niet weten'. Tijdens de Tweede Wereldoorlog 's morgens heel vroeg vertrokken er vanop het Oost-Station aan de Draakplaats in de (nu hippe) wijk Zurenborg te Berchem de transporten met verzetslui en Joden naar het Oosten: de kampen in Duitsland. Heel vroeg ook, omdat 'men' (de Duitsers) zo weinig mogelijk commotie wilde maken rond die 'verplaatsingen'.

Hemmerechts begon haar verhaal bij de inval van Duitsland in België op die zonnige 10 mei van 1940. De achttiendaagse veldtocht – in Nederland duurde de inval maar vijf dagen, voegde zij er fijntjes aan toe. Wie kende zijn geschiedenis nog? Het werd zowaar een interactieve bevraging van het verrassend goed gedocumenteerde publiek. Maar eerst even terugblikken.

Wanneer en hoe is het allemaal begonnen? Een aanloop: opkomst van Hitler in 1933, het interbellum met die chaotische Weimarrepubliek, de Eerste Wereldoorlog met zijn vele oorlogsveteranen nadien: verminkten, hulpelozen, armoedzaaiers en de opkomst van het fascisme en het communisme tijdens de jaren '30. Eens de fascisten aan de macht begonnen ook de eerste transporten, met name naar Dachau, de slachtoffers waren in den beginne weerspannige Duitsers, niet veel later waren de Joden aan de beurt. Rassenwetten maakten het mogelijk om massaal Joodse goederen te plunderen. Maar ook in ons dierbaar België roert er iets: in Vlaanderen richt Staf Declercq het VNV op, het Vlaams Nationaal Verbond; in Wallonië krijgen we Rex.

De Duitsers willen kost wat kost 'Lebensraum'. Eerst de Anschluss met Oostenrijk, daarna Tsjecho-Slovakije, tot in 1939 Polen het slachtoffer wordt. De andere grote mogendheden reageren aarzelend: eerste minister Chamberlain van Groot-Brittannië probeert met zijn 'appeasementpolitiek' Hitler nog te paaien, tevergeefs (denk aan Poetin en de annexatie van de Krim – merkt Hemmerechts tussendoor op). Maar nooit genoeg voor Hitler. Dat verandert wanneer de hardere Churchill aantreedt: geen toegevingen meer. En dan wordt België bezet en krijgt een militair bestuur onder generaal von Falkenhausen – tussen haakjes: Nederland kreeg een burgerlijk bestuur dat vele malen radicaler was dan bij ons. En ja, wat doen die dappere Belgen? Hemmerechts ziet drie types: de overlevers (het merendeel, zij steken hun kop liefst in het zand), de collaborateurs en het verzet.

Als voorbeeld bespreekt Hemmerechts haar familie, ouders en grootouders in de oorlog. Bij wie zou ik mij aangesloten hebben? Vermoedelijk bij de overlevers, beweerde Kristien. Tussendoor vernemen wij ook een en ander over Hubertina Aretz en vooral over Leopold Flam. Uit haar verhaal blijkt ook dat de Vlamingen de ergste SS'ers waren. Als voorbeeld gaf zij Jef van de Wiele, hij was als leraar een collega van Flam en de zwaarst collaborerende Vlaming. Wie waren zij, die Vlamingen die meeheulden met de SS? Nogal wat figuren aan de rand van de maatschappij, velen zaten al in de (kleine) criminaliteit. Waarom deden ze het? Om over een zekere macht te kunnen beschikken, maar ook uit economische motieven, plat geldgewin dus. En ja, vaak ook uit puur idealisme, een houding die wij zowel bij het verzet als bij de collaborateurs aantreffen.

Kristien Hemmerechts deed dan ook een boekje open over de Jodenraden. Soms moeilijk te begrijpen dat juist Joden hun medewerking bij de transporten naar de kampen verleenden. Naar schatting telde men tegen het einde van de oorlog zo'n 150.000 verzetslieden, 45.000 van hen werden gearresteerd, 15.000 moesten het met de dood bekopen. En o ja, zowel Hubertina Artez als Leopold Flam en in mindere mate het koppel Gerard Boyart en Maria Van Lommel – over alle vier heeft Kristien Hemmerechts gepubliceerd - werden tussendoor al eens vermeld, maar dan met mate.

DE DOOD VAN DE LITERatuur.

Een ingewikkeld verhaal, dat van de literatuur, onheilspellend en optimistisch tegelijkertijd. Natuurlijk zijn jullie geen representatief publiek, zo betoogde prof. De Geest al bij het begin van zijn lezing, want jullie hebben iets van een elite. Veralgemeningen en clichés, ook bij de literatuur vindt men dat ten overvloede. Dat we bijvoorbeeld in een generatie van het beeld leven, inderdaad, maar is het vandaag dan zo slecht gesteld met de literatuur? Verschijnen er niet meer boeken dan ooit? Lopen er niet meer schrijvers rond dan ooit? Zeker nu iedereen zijn eigen boek kan uitgeven, self-publishing, weet je wel. En de boekwinkels, liggen die niet vol met boeken allerhande? Inderdaad, maar hoe lang ligt een pas verschenen boek in de etalage? Hooguit drie maanden en het wordt afgevoerd. Literatuur, gaat dat niet over iets wat blijft? Of beter: ging dat niet over iets blijvends? En we hebben het dan nog niet gehad over alle literaire prijzen die er momenteel bestaan. Waar, maar wie wint die prijzen? Onbekenden, niet eens illustere onbekenden, jongeren die hun eerste bundel uithebben, want zij vertolken de stem van vandaag. Jong, jonger, jongst... En Tom Lanoye en Stefan Hertmans dan? Oké, werden die niet vooral om hun oorlogsverhalen geprezen, en ligt dit soort literatuur – zeker in Nederland – nu net niet goed in de markt? En dan doet zelfs de DSL schamper over boekhandel Raaklijn die daar na de overname

met al die Plejades is blijven zitten. Literatuur is iets wat moet blijven, maar vandaag moet het urgente literatuur zijn, wat doorgaans ook betekent literatuur over mijzelf, ik, de schrijver of schrijfster, en dat is meestal oersaai. Hoe dan ook, er zijn de laatste jaren enorme verschuivingen geweest in de literaire organisatie. Er tekenen zich met name twee polen af: enerzijds de zogenaamde publieksliteratuur, bestemd voor Jan en alleman, en anderzijds de literatuur om de literatuur zelf, literatuur die geen toegevingen doet aan de smaak van het moment. In die laatste groep dan ook veel literaire experimenten, de uitvinding van de liefde in de literatuur is daar een goed voorbeeld van. De Geest trok dan – heel beknopt – een lijn vanaf Homerus, via de middeleeuwen naar de 17de en 18de eeuw en zo naar de tachtigers.

Literatuur creëert in de eerste plaats een band – of zou dat moeten doen, dat was zeker zo toen literatuur nog vooral een orale bedoening was.

Om te besluiten gaf prof. De Geest nog een viertal suggesties om de literatuur levend te houden. Primo: ontketen een leesoffensief, zorg bijvoorbeeld dat er in bibliotheken niet meer 'ontzameld' wordt, dus geen boeken afvoeren omdat ze in de voorbije twee jaar niet uitgeleend werden; secundo, doe aan leesvorming, zorg dat de leerlingen in het onderwijs een taal echt beheersen; tertio: vorm leesgemeenschappen, lees samen met anderen. Gemeenschapsvorming is toch een basisfunctie van literatuur? En ten slotte: houdt u aan een leesethiek, lees niet alleen boeken die aanspreken, maar durf ook boeken te lezen die tegenspreken. Het is die zondag een zeer boeiende lezing geworden, die nog lang is blijven nazinderen.

In het kader van de lezingen voor de 21ste eeuw van de KU Leuven, verzorgde Professor De Geest in 2015 een analoge lezing, die nog te bekijken is op YouTube via 'Dood van de literatuur' of [https://www.youtube.com/watch?v= yr-UN7FrPE](https://www.youtube.com/watch?v=yr-UN7FrPE) .

DRIE FILOSOFEN EN HET FASCISME

Thomas Crombez is stilaan kind aan huis. Op zondag 21 april II. verzorgde hij voor de zesde keer een lezing, dit keer over de filosofen en het fascisme. Vorig jaar verscheen van hem een boekje met dezelfde titel, waarin hij dertien filosofen onder de loep nam die zich over het begrip fascisme uitgesproken hebben. Voor deze lezing had hij er drie weerhouden: de Duitser Carl Schmitt (1888-1985), Aimé Césaire (1913-2008) uit Martinique en de Spaanse Maria Zambrano (1904-1991).

Maar eerst moesten wij het eens worden over de veel gebruikte en nog meer misbruikte term 'Fascisme', een geladen woord. Thomas onderscheidde een achttal kenmerken van het fascisme. Vooreerst wees hij op de verticale structuur van het fascisme, met aan het hoofd een autoritaire leider ('De Duce heeft altijd gelijk'), verder zijn er de steeds

aanwezige militaire of paramilitaire partijleden en de daarbij horende knokploegen, ten derde valt het op dat er geen of weinig bureaucratische structuur aanwezig is: alles wordt gecontroleerd door de partijtop. Vier: men hanteerde een ultranationalistische retoriek. Verder zijn de fascistische antiliberaal in hun opvattingen, democratie brengt in hun ogen enkel chaos. Typisch is ook hun voorkeur voor complottheorieën – denk aan de fictieve Protocollen van de wijzen van Sion in Duitsland. En last but not least is er hun kenmerkende stijl of hoe ze naar buiten treden, hun esthetiek van vlaggen, uniformen, massabijeenkomsten enz.

De filosofen die Thomas Crombez nader bekijkt, werden dus getoetst op deze kenmerken, waarbij hij opmerkt dat wij deze filosofen steeds moeten zien in de geest van de tijd waarin ze leefden, dus middenin het fascisme en niet achteraf, zoals wij er nu tegenaan kunnen kijken.

De eerste filosoof die aan bod kwam was Carl Schmitt, professor in de rechtsfilosofie, die oorspronkelijk nogal sceptisch stond tegenover het opkomend fascisme, maar met de meer dan 300 politieke moorden tijdens de Weimarrepubliek in het achterhoofd wist hij het: dit is de schuld van die verfoeide democratie. Wij hebben een sterke leider nodig, was zijn credo en dus was zijn adagio: de Führer beschermt het recht, of anders gezegd: inzake rechtspraak heeft hij en hij alleen het laatste woord. Als soeverein beslist hij over de uitzonderingstoestand en dat leidt finaal tot de paradox dat de soeverein het hoogste gezag bezit omdat hij soeverein is, en hij is soeverein omdat hij het hoogste gezag bezit. Op het einde van WO II werd Schmitt wel aan de kant geschoven, men verweet hem met name zijn al te gretig opportunisme.

Aimé Césaire kon niet meer verschillen van de burgerlijke Schmitt dan denkbaar is, zelf opgegroeid in een getto maar door eerder toevallige omstandigheden kunnen genieten van degelijk onderwijs, dat hem later zelfs naar Parijs bracht en waar hij toegang verkreeg tot de elite ENS, de Ecole Normale Supérieure. In Parijs ontmoette hij Léopold Senghor en samen ontwikkelden zij het concept 'Négritude'. Césaire trok vooral van leer tegen het kolonialisme dat een soort morele immunisering hanteerde in het gedrag tegenover de inheemse bevolking. Wat er op een neer kwam dat een zogenaamd hoger doel de lagere middelen (zoals vernederingen, slavernij, martelingen en doodslag) heiligde. In een opzienbarende lezing in 1950 richt hij zich tot de Europese intelligentsia: Europa moet de wegwijzende culturen 'galvaniseren', zoniet stort Europa zelf in de duisternis. Voor Césaire was kolonialisme een vorm van fascisme.

Een buitenbeentje bij de filosofen van het antifascisme was ongetwijfeld de Spaanse filosofe María Zambrano, opgegroeid in een links republikeins milieu. Zij studeerde bij Ortéga y Gasset. Na de overwinning van Franco begint voor haar een nomadisch leven in ballingschap. Zij beschouwt het fascisme vooral vanuit het standpunt van de slachtoffers. En daarin was zij een bevoorrechte getuige toen de man van haar zus verraden werd en

door de Duitse bezetter in Parijs vermoord werd. Zij schreef haar bekommernissen neer in een prachtige poëtisch én filosofisch werk, een monoloog: *La tumba di Antigone, Het graf van Antigone*. Daarmee ging zij ook in tegen de opkomende trend van het positivisme (Wittgenstein, Carnap). Fascisme in Europa was voor haar wat het kolonialisme voor de landen buiten Europa was.

Nog even verwijzen naar het boek van Thomas Crombez: *De filosofen en het fascisme*, uitgegeven bij Letterwerk.

ISAK DENISSEN-BLIXEN EN KUKI GALLMANN

Net als vorige keer bij Maria Dermoût en Thilly Weissenborn leerden we door Bart Madou op 5 mei jl. twee figuren kennen wier leven zich grotendeels in de tropen afspeelde of zelfs nog afspeelt. De Deense schrijfster Karen Denissen en de Italiaanse schrijfster Kuki Gallmann vonden een thuis in Kenia, Afrika. Karen Denissen die na haar huwelijk met baron Bror Blixen als Karen Blixen door het leven ging, vertrok op negentienjarige leeftijd naar Kenia waar het koppel een koffieplantage uitbaatte, wat niet echt een goed idee was aangezien de plantage voor de teelt van koffie te hoog lag. Over haar verblijf in Afrika schreef zij een boek *Out of Africa*, vertaald als *Een lied van Afrika*. Na haar dood werd een film gemaakt in de regie van Sydney Pollack, zogenaamd gebaseerd op het boek, maar die er zeer van afweek. Voor haar vertrek woonde Karen Blixen op Rungstedlund, ten noorden van Kopenhagen, waar ze ook geboren was en zou sterven.

Een lied voor Afrika is een autobiografisch verslag van haar belevenissen in en rond de plantage. Het bestaat uit talrijke anekdotes waarin zij met veel respect voor 'haar Kikoejoes' allerlei voorvallen aanhaalt. In Kenia maakt zij ook kennis met Denys Finch-Hatton, een Engels aristocraat en avonturier. Zij worden verliefd, maar in haar boek vind je daar geen spoor van terug, terwijl de film slechts op deze liefdesband focust. Als in 1931 de koffieoogst mislukt en de prijzen wereldwijd instorten, is barones Blixen genoodzaakt haar farm van de hand te doen, in datzelfde jaar stort Denys neer met zijn vliegtuig en sterft. Totaal berooid kan ze weer bij haar moeder in Rungstedlund gaan inwonen, waar ze nog dertig jaar van haar leven zal doorbrengen. Ze schrijft daar ook verschillende verhalen die samen met *Out of Africa* opgemerkt worden door de Amerikaanse literaire wereld en zelfs door het comité van de Nobelprijs, maar die prijs heeft zij nooit gewonnen, daar staken onder meer Albert Camus en Boris Pasternak een stokje voor. In Rungstedlund beleeft zij nog een late liefdesaffaire met de dertig jaar jongere dichter Thorkild Bjørnvig. Op het einde van haar leven roept zij nog de Rungstedlund Foundation in het leven. Karen Blixen ligt begraven op het domein van Rungstedlund.

De tweede schrijfster die besproken werd, was Kuki Gallmann, Italiaanse van geboorte. Als er iemand veel leed en pijnen heeft doorstaan, dan is zij het wel. Nog in Italië werd zij slachtoffer van twee ernstige auto-ongevallen, waardoor zij een drie jaar lange revalidatieperiode heeft moeten doorlopen. Anderzijds, dat tweede ongeval was er de oorzaak van dat zij later met Paolo, de chauffeur van de auto, getrouwd is. Uit een eerste huwelijk had zij al een zoon Emanuele of Ema. Rond beide mannen ('mijn mannen') heeft zij een prachtig boek geschreven *Ik droomde van Afrika (I dreamed of Africa)* dat net als bij *Out of Africa* verfilmd werd. Het is eveneens een autobiografisch relaas van haar eerste jaren in Kenia, waar Paolo en zij een zeer uitgestrekt domein kochten en dit als wildreservaat inrichtten. Als op een nacht Paolo overvallen wordt, dringt hij erop aan om een kind te verwekken bij Kuki. Zij geraakt inderdaad spoedig in verwachting en Paolo bestelt een wieg in de vorm van een typische lokale kano. Wanneer hij die wieg gaat halen in Mombassa, wordt hij op de terugweg aangereden en breekt zijn nek. Hij wordt begraven in de tuin van Kuki.

Een paar maanden later wordt Sveva geboren. Intussen groeit Ema op, maar voelt zich aangetrokken tot een wel speciale maar zeer gevaarlijke hobby, slangen met name. Hij bestudeert ze, verzamelt ze in een echte slangenkuil achteraan de tuin. En wat moest gebeuren, gebeurde ook: hij werd gebeten door een pofadder, hij slaagde er nog in tot bij zijn moeder te strompelen, maar sterft in haar schoot. Zijn graf wordt naast dat van Paolo gegraven. Op beide graven plantte Kuki een koortsboompje, beide boompjes zijn inmiddels al grote bomen geworden. Intussen woont Kuki, nu 81 jaar oud, met haar dochter Sveva op de farm. Vooral door de negatieve effecten van de klimaatverandering (droogte, woestijnvorming enz.) komt er meer druk op het reservaat: boeren die hun vee willen laten grazen in het gebied, maar ook stropers en veedieven teisteren het land, zij hebben het gemunt op het wild, voornamelijk op neushoorns en olifanten voor het ivoor. Kuki werd zelf tot tweemaal toe beschoten door bandieten en raakte daarbij zwaargewond.

Vandaag de dag moet zij de hulp van het leger inroepen om het reservaat te beschermen. Ook Kuki Gallmann heeft een stichting in het leven geroepen, de Gallmann Memorial Foundation, met als doel de natuur te beschermen, en daarnaast zijn er verschillende initiatieven opgezet om de vreedzame samenleving in de streek te bevorderen. Sveva en haar man zetten het levenswerk van Kuki nu verder.

Te beleven

Door Bart Madou

BRUNO SCHULZ EN MIECZYSLAW WEINBERG

Het literair oeuvre van de jood Bruno Schulz was eerder bescheiden: vier losse verhalen en twee min of meer autobiografische romans zijn bewaard gebleven: *De kaneelwinkels* uit 1933 en het vervolg *Sanatorium Clepsydra*. Schulz, die goed kon tekenen, illustreerde zelf zijn boeken. Een andere roman en enkele verhalen bleven onuitgegeven, de manuscripten werden tijdens WO II vernietigd. De literaire wereld van Bruno Schulz wordt gekenmerkt door voortdurende verandering en het verval van de oude patriarchale orde, wat soms tot hallucinante scènes aanleiding geeft. Bruno Schulz werd in 1892 geboren in het Oekraïense stadje Drohobytsj, daar werd hij ook in 1942 door de Gestapo vermoord.

Mieczyslaw Weinberg (1919-1996) was een Pools-joodse componist die in 1939 vanuit Polen naar Rusland is gevlucht. Daar ontmoette hij Dimitri Sjostakovitsj, met wie hij tot diens dood in 1975 bevriend zou blijven. Weinberg leerde zijn vak vooral in cafés en het variété. Beide componisten beïnvloeden elkaar, maar moeten ook flink schipperen om de censuur en de onvoorspelbare woede van Stalin te ontwijken. De capriolen van de geschiedenis hebben ervoor gezorgd dat Sjostakovitsj wereldberoemd is geworden, terwijl Weinberg in de vergetelheid is geraakt. Sinds enige jaren kent het werk van Weinberg evenwel een terechte revival, dankzij onder meer Gidon Kremer met zijn Kremerata Baltica en het Danel Kwartet dat al zijn strijkkwartetten opnam.

Bruno Schulz en Mieczyslaw Weinberg door Bart Madou, op zondag 29 september e.k., om 10.30 u. in Veltershof, Koning Alberstraat 11, Veldegem. Inkom: 8 euro, drankje nadien.

Onderbelicht

Door André Callier

Germaine Van Parys (1893 - 1983)

Het scheelde geen haar of de eerste Belgische persfotografe, Germaine Van Parys, was voorgoed tussen de plooiën van de geschiedenis geraakt. Toch mag ze samen met Julia Pirotte, Emmy Andriessse en Eva Besnyö tot de pioniersvrouwen van de fotografie in de eerste helft van de twintigste eeuw worden gerekend. De fotojournalistiek nam pas echt een hoge vlucht in Europa vanaf Wereldoorlog I, een halve eeuw nadat de fotografie haar intrede in de pers had gedaan. In België deden kranten vanaf de jaren 1920 een beroep op de diensten van echte 'fotoreporters'.

Dat zou een exclusief mannelijke aangelegenheid zijn geweest, ware het niet dat Germaine Van Parys, een jongedame met een gestaald karakter, had beslist zich in deze nieuwe stiel te gooien.

Zij was pas vijftien toen ze haar eerste foto's maakte en bood in 1922 haar diensten aan bij *Le Soir*. In 1926 trad ze in vaste dienst en schreef daarbij geschiedenis als de eerste officiële vrouwelijke persfotografe in ons land. Uitzonderlijk, in een tijd waarin veel glazen plafonds nog van gewapend beton waren.

Van Parys zal wel vaker blijk geven van eigenzinnigheid, lef en doorzettingsvermogen, wat ze bewees als medeoprichter van de eerste Belgische beroepsvereniging voor persfotografen alsook door in 1952 haar eigen fotoagentschap *Agence de Presse Van Parys* op te richten in Etterbeek. Ze was niet alleen een humanistische estheet, ze had er haar beroep van gemaakt en weigerde daarbij faliekant in de periode 1940-44 te werken voor kranten onder nazicensuur.

Als koploper van de journalistieke fotografie beoogde ze niet alleen het authentieke beeld dat getuigenis aflegde van een evenement, maar ze koos er ook bewust voor om deze beelden te delen met een publiek.

Ze deed dat weliswaar steeds met een andere ambitie en intentie, maar altijd met een uitgesproken creatief talent voor fotojournalistiek.

De laatste jaren kent het werk van Pressen Parys een voorzichtig eerherstel, mede dankzij haar nicht, discipel en collega-fotografe Odette Dereze (°1932), die haar nalatenschap nauwlettend beheert.

Niet alleen werd Van Parys' wijdvertakte oeuvre eindelijk herontdekt en langzaam ontsloten; Van Parys kreeg met *België in beeld* (2011) ook een overzichtswerk bij *Roularta Books*, waarin haar werk helder werd geduid en ontgonnen door Professor en auteur Johan Swinnen.

Daarnaast bracht het Antwerpse Fotomuseum in 2014 *Van Parys en Dereze* als een thematische combinatie-expo; daarvoor dook Swinnen drie jaar lang in het archief van de vroegere gebouwen van het *Agence de Presse Van Parys* voor een selectie uit 35.000 glasplaten, 30.000 negatieven en duizenden prints.

Zijn selectie gidst ons in vogelvlucht door een kleine eeuw Brusselse en ruimere geschiedenis ... De brand in de Innovation, de mijnramp in Marcinelle, Leuven Vlaams; er zijn zelfs beelden van de bevrijding van Brussel in september 1944. De Gaulle, Eisenhower en Nixon op bezoek in onze hoofdstad passeerden eveneens de revue. Veel sterren ook: Josephine Baker, Jacques Brel, Fats Domino. Als fotografe van het Koninklijk Huis klikte het bijzonder goed met koningin Elisabeth.

Intussen werd in 2011 *De Stichting Germaine Van Parys* opgericht, die zich tot doel stelt op een actieve, publieksgerichte manier het fotografisch erfgoed van fotopionier Germaine Van Parys en van het in haar voetsporen getreden petekind, de reeds vermelde Odette Dereze, te beheren, te ontsluiten, te conserveren en te exploiteren.

Hierdoor hoopt de Stichting de belangstelling voor de geschiedenis van de Belgische fotografie tussen 1918 en 1968 te bevorderen, ze focust daarbij met het fotografisch oog van deze 'Grande dame' op onderwerpen van de dag, zowel in Brussel, Wallonië als in Vlaanderen, als een visuele kroniek van dromen, verdriet en vreugde.

Van 30 mei t.e.m. 30 juni 2024 loopt er een tentoonstelling in Géopolis Brussel over de laureaten *Germaine Van Parys Prijs*, een wedstrijd voor documentaire fotografie voor vrouwelijke fotografen.

Bronnen: Stichting *Germaine Van Parys*, Fotografie & Visie, Weekend Knack, Facebook Germaine Van Parys.

Met deze QR-code krijgt u een greep uit het werk van Germaine Van Parys

BELGIË IN BEELD

FOTOGRAFIE
1918/1968

GERMAINE VAN PARYS

LA BELGIQUE EN IMAGES

PHOTOGRAPHIES
1918/1968

JOHAN SWINNEN PUBLICEERT BOEK OVER GERMAINE VAN PARYS

Professor leert kinderen naar foto's kijken

Adamo en Jacques Brel drinken een glas.

Een jonge Koningin Fabiola zoekt voorbij.

Kinderen hebben lol met Manneken Pis. Foto's van Parys

BRUSSEL

Johan Swinnen, professor aan de VUB, brengt het kinderboek 'Kijken met Germaine' uit, met foto's van de fotografe Germaine Van Parys. «Ik wil de kinderen naar foto's leren kijken en ze daarvan laten genieten», vertelt Swinnen.

AMAURY MICHAUX

Germaine Van Parys werd op 18 april 1893 in Brussel geboren en gold als een van de belangrijkste persfotografen van de twintigste eeuw. Ze maakte naast portretten en reportages ook veel foto's waar landschappen centraal stonden. Daarnaast fotografeerde ze in opdracht de Koninklijke families van België en Nederland en de feesttalages van het grootwarenhuis Innovation. Ook Brusselse monumenten als Manneken Pis konden in haar oeuvre niet ontbreken. Na haar overlijden in 1983 liet ze een archief van maar liefst 30.000 gasplaten achter. «De familie van Germaine heeft mij gecontacteerd of ik niet geïnteresseerd was om in haar archief te snuisteren. Uiteindelijk heb ik er drie jaar over gedaan om door de collectie te gaan. Naast de boeken zal het werk van Germaine vanaf 25 oktober ook tentoongesteld worden in het Fomu in Antwerpen.»

**DOOR DE IPAD
KOMEN KINDEREN
STEEDS VROEGER
IN CONTACT MET
FOTOGRAFIE**
Professor Swinnen

Gistvoormiddag liet Johan Swinnen de tweedeaars van basisschool de Kleurdoos op een leuke manier kennismaken met de fotografie van Germaine Van Parys.

IPad en smartphone

Het kinderboek 'Kijken met Germaine' bevat dertig beelden van de vorige eeuw waar Johan Swinnen met poëtische teksten inzoomt op de details in de foto's. «Ik heb de teksten geschreven vanuit het standpunt van Germaine. De fotografe vertelt als het ware waarom ze de foto's op die manier genomen heeft. Zelf ben ik als zevenjarige al geïntrigeerd

De tweedeaars vergapen zich aan een oud fotoestel van professor Swinnen. Foto's Michaux

geraakt door foto's en de donkere kamer dankzij mijn vader. En ik merk dat kinderen in de 21ste eeuw door de iPad en smartphones steeds vlieger in contact komen met fotografie. Ik wil dat ze via dit boek niet alleen genieten van de foto's, maar dat ze ook iets bijleren. Daarnaast wil ik met

deze boeken aandacht vragen voor het uitzonderlijk archief van Germaine Van Parys.» Op de vraag waarom Germaine precies foto's nam, hebben alle kinderen wel een antwoord paraat. «Om mooie dingen te laten zien», klinkt het. Maar ook: «Voor het geld.» Na alloop liet de foto-

historicus zijn allereerste camera aan de jongeren zien, en kregen alle kinderen een exemplaar van 'Kijken met Germaine' mee naar huis.

'Kijken met Germaine' is uitgegeven door Luster en ligt in de boekenwinkels voor 17,95 euro.

Canonschot

Door Els Vermeir

Lang voor de Vlaamse regering haar 'Canon van Vlaanderen' lanceerde, had de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal en Letteren (KANTL) al een 'literaire canon' met 50 als essentieel beschouwde werken uit de Nederlandstalige literatuur. In deze rubriek maken we kennis met de werken op deze lijst.

HENDRIK VAN VELDEKE

Van Veldeke wordt beschouwd als de oudst bekende auteur die in het Nederlands schreef (of althans een vorm daarvan). Dat hij ook effectief de eerste zou zijn geweest, is twijfelachtig, omdat er in de omringende landen al veel eerder dicht- en prozawerk in de volkstaal werd gevonden. Maar er blijkt onder deskundigen heel wat discussie te bestaan over invloeden en evoluties van die volkstalige literatuur.

Ook over het leven en werk van Hendrik Van Veldeke bestaan trouwens verschillende theorieën en veronderstellingen. Er is immers weinig over hem bekend. Wel weten we met zekerheid dat hij schreef tussen 1165 en 1190, Latijn kende en drie werken naliet: de *Legende van Sint-Servaas*, een soort hagiografie, de *Eneïde*, een hoofse ridderroman, en tot slot de *Minnelieder*. Daarnaast zou hij nog een werk hebben geschreven dat echter verloren is gegaan: *Van Salomone ende der minnen*.

De werken van Hendrik Van Veldeke werden verduitsd en lange tijd tot de Duitse literatuur gerekend, waardoor hij een grote invloed heeft uitgeoefend op de Duitse poëzie.

Hij werd geboren te Veldeke, tussen Kermt en Stalbeek, en behoorde wellicht tot een adellijk geslacht, al is dat laatste niet zeker. In de *Digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren* vinden we een boeiende speurtocht van Dr. Jan Vercammen, waarin hij probeert het leven van Van Veldeke te reconstrueren. Vercammen gaat ervan uit dat Van Veldeke een zeer bereisd en belezen man was, met kennis van de Franse (Provençaalse) en Duitse letterkunde. Hij zou gestudeerd hebben aan de kloosterschool van Maastricht en verbleven hebben aan het hof van de graaf van Loon. Het zijn immers de kanunnik-koster van Sint-Servaas en de gravin Agnes van Loon die hem aanzetten tot het schrijven van de ***Legende van Sint-Servaas***.

Dit werk, in 6224 versregels, werd zeker in de streektaal geschreven en niet verduitsd, wellicht omdat het vooral plaatselijk belang had. Sint-Servaas was immers de patroonheilige van Maastricht. Het werk bestaat

uit twee delen: enerzijds het leven van Sint-Servaas (met een groot deel legenden erin) en anderzijds zijn verheffing en de mirakelen na zijn dood. Het begin van deze legende toont ons al meteen dat Van Veldeke het niet zo nauw nam met historisch correcte gegevens. Volgens zijn genealogie zou Sint-Servaas, die in werkelijkheid leefde in de 4de of 5de eeuw, een neef zijn van Johannes De Doper. Een man dus die meer dan 300 jaar leefde? Dat lijkt me een te groot mirakel, zelfs voor een heilige!

Met de **Eneïde** krijgen we een heel ander onderwerp, een eigentijdse bewerking van het gekende epos met de lotgevallen van Aeneas. Hoewel Van Veldeke vermoedelijk ook Vergilius heeft gelezen, baseert hij zich op een *Roman d'Enéas* uit Normandië van het midden van de 12de eeuw, waarbij mythologische elementen werden vervangen door eigentijdse. Van zijn *Eneïde*, bestaande uit 13528 versregels in rijmende paren, zijn acht handschriften in het Hoogduits bewaard, maar geen daarvan wordt als origineel beschouwd.

Tot slot zijn er zijn **Minneliedereren**. Deze maken deel uit van een Europese stroming die haar oorsprong vond in de Provençaalse literatuur, verspreid door de troubadours. Het is een spontane, klankrijke poëzie, met nieuwe opvattingen over poëtische stijl, een eigen liefdestheorie (de hoofse 'minne') en vrije gedachten. Middeleeuwse rappers, zeg maar.

Van Veldeke gebruikt vrij originele rijmschema's, waarbij het eindrijm de vroegere alliteratie vervangt. Daarmee heeft hij een grote invloed gehad op de Duitse poëzie. Inhoudelijk was hij echter minder creatief. In totaal zijn er zo'n 30 korte liederen bewaard gebleven. Professor De Paepe herkende hierin drie categorieën: de echte minneliedereren, de moraliserende gedichten en tot slot de ironische gedichten.

Een voorbeeld uit de eerste categorie, dat erg doet denken aan de verdediging van daders uit een MeToo-schandaal:

Het is goede noewe mare
dat die vogel openbare
zingen da men bloemen ziet.
Toe den tijden in den jare
stoende 't dat men blijde ware;
leider des ne bin ich niet.
Mijn dombe herte mich verriet,
dat ich moet onzachte ende zware
dragen leit dat mich geschiedt.

Die schoneste ende die beste vrouwe
tusschen Ronen ende der Souwe
gaf mich blijdschap hie tevoren:
dat is mich komen al te rouwe
dore dompheit, niet van ontrouwe,
dat ich here hulde hebbe verloren,
die ich ter bester hadde erkoren
ofte in der wereld ieman schouwe.
Noch zere vorchte ich heren toren.

Al te hoge gérende minne
brachte mich al oet den zinne:
doe ich here ougen ende mond
zag zo wale staan ende here kinne,
doe ward mich dat herte binne
van zo zoeter dompheit wond,
dat mich wijsheid ward onkond.
Des ben ich wale worden inne
bit schaden sind te manegen stond.

Dat ovel woord, het zij verwaten,
dat ich niene konde laten
doe mich bedroeg mijn domme waan:
der ich was qérende oeter maten,
ich bad here in der karitaten
dat zij mich moeste al ombevaan.
Zo vele ne hadde ich niet gedaan
dat zij ein wenig oeter straten
dore mich te onrechte wolde staan.

Wat hebben we dus geleerd over deze 'vader' van de Nederlandstalige literatuur? Om te beginnen, dat het verre Limburg ooit het kloppende hart van onze cultuur moet zijn geweest. Verder, dat het Duits toen een even grote invloed had op onze taal als het Engels vandaag en het Frans in de vorige eeuw. Ook, dat onze taal heel erg geëvolueerd is en het niet altijd makkelijk is om een Oudnederlandse tekst te ontcijferen. Maar vooral: dat Vlaanderen geen navelstarend eilandje was, en Europeanen van Noord tot Zuid met elkaar in contact stonden en kennis en cultuur deelden, ondanks de grote afstanden en de beperkte communicatie- en vervoersmiddelen. Een voorbeeld dat we absoluut moeten blijven volgen!

Bronnen: Dr. G.A. Van Es, Dr. G.I. Liefstinck & A.F. Mirande, *Sint Servaes Legende*, Standaard Boekhandel, 1950, 226 blz., geraadpleegd via DBNL (KB, nationale bibliotheek)
Dr. Jan Vercammen, *De Minneliederen van Henric Van Veldeken*, Vlaamse Boekerij, Eigen beheer, 1978, geraadpleegd via DBNL (KB, nationale bibliotheek)

K.

Door Bart Madou

In 1913, hetzelfde jaar waarin Kafka (zie TVB 72) zich in zijn dagboek afvroeg of een huwelijk met Felice Bauer wel een goede zaak was, ging hij op dienstreis naar Wenen; meteen koppelde hij daar een korte vakantie aan vast die hem via Venetië naar Triëst bracht. Hij had afgesproken met Felice haar zolang geen brieven meer te schrijven. Hij hield woord, in die zin dat hij haar geen brieven, maar enkele wanhoopskreten stuurde, die steevast eindigden met *'Wij moeten afscheid nemen'*.

In een van die brieven, voorafgaand aan zijn vertrek naar Wenen, deelde hij Felice ook mee dat *'Van de vier mensen die ik als mijn eigenlijke bloedverwanten ervaar, Grillpatzer, Dostojewski, Kleist en Flaubert, is alleen Dostojewski getrouwd en heeft misschien alleen Kleist de juiste weg gevonden, toen hij zich in de beklemming van uiterlijke en innerlijke misère aan de Wannsee doodschoot.'* Kafka zinspeelde ook even op de verleiding bij hem om Kleist te volgen.

Vooraleer hij terugkeerde uit Wenen bracht hij, zoals het zijn gewoonte was, enkele dagen door in een sanatorium, dit keer drie weken in Riva.

Kafka in Zürau, in 1917 met zijn secretaresse Julie Kaiser

© Archiv Kritische Kafka-Ausgabe,

Het onverwachte gebeurde: hij werd tot over zijn oren verliefd op W., *'een kind, van een jaar of achttien, een Zwitserse, maar ze woont in Italië bij Genua'* zo schreef hij toch nog aan Felice. Meer weten wij niet over die mysterieuze W.

In zijn dagboek van 20 oktober 1913 vinden wij de volgende passage:

20 oktober. De onbegrijpelijke treurigheid 's morgens. 's Avonds Jacobsohn 'Der Fall Jacobsohn' gelezen. Die kracht tot leven, besluiten te nemen, de voet met plezier op de juiste plek neer te zetten. Hij zit in zichzelf zoals een meesterlijk roeier in zijn boot en in iedere boot zou zitten. Ik wilde hem schrijven.

Ging in plaats daarvan wandelen, wiste het geabsorbeerde gevoel uit door een gesprek met Haas die ik tegenkwam, vrouwen wonden mij op, nu las ik thuis 'Die Verwandlung' en vind het slecht. Misschien ben ik werkelijk verloren, de somberheid van deze morgen zal terugkomen, ik zal haar niet lang kunnen weerstaan, zij ontnemt mij iedere hoop. Ik heb niet eens zin een dagboek te houden, misschien omdat daarin al zoveel ontbreekt, misschien omdat ik voortdurend slechts halve en naar het schijnt noodgedwongen halve handelingen zou moeten beschrijven, misschien omdat zelfs het schrijven tot mijn somberheid bijdraagt.

Ik zou graag sprookjes (waarom haat ik het woord zo?) willen schrijven die W. zouden bevallen en die zij soms bij de maaltijd onder tafel houdt, in de pauze leest en verschrikkelijk bloost, als ze merkt dat de dokter van het sanatorium al een poosje achter haar staat en naar haar kijkt. Soms, eigenlijk altijd, haar opwinding bij het vertellen (ik merk dat ik bang ben voor de werkelijk fysieke inspanning bij het zich-herinneren, de pijn, waar de grond van de lege ruimte zich langzaam onder opent of zich ook alleen maar enigszins welft). Alles verzet er zich tegen het opgeschreven worden. Als ik wist, dat haar gebod niets over haar te zeggen zo'n uitwerking heeft (ik heb er mij nauwgezet bijna zonder moeite aan gehouden) dan zou ik tevreden zijn, maar het is niets dan onbekwaamheid. Hoe denk ik overigens over het feit, dat ik er deze avond onderweg lang over nadacht wat ik door de relatie met W. aan genoeg met de Russin heb gemist, die mij misschien, wat helemaal niet is uitgesloten, 's nachts in haar kamer had toegelaten, die schuin tegenover de mijne lag.

Terwijl mijn avondcommunicatie met W. daarin bestond dat ik in een soort van morsecode, die wij nooit definitief afspraken, tegen de zoldering van mijn kamer, die onder de hare lag, klopte, van haar antwoord kreeg, mij uit het raam boog, haar groette, mij eens door haar liet zegenen, eens naar een boek dat zij neerliet greep, urenlang op de vensterbank zat, iedere stap van haar boven mij hoorde, ieder toevallig kloppen bij vergissing als een teken van communicatie opvatte, haar hoesten hoorde, haar zingen voor het inslapen.

Franz Kafka, *Dagboeken 1910-1913*, Querido, 1974, 255 blz.

Hartmund Binder, *Kafkas Welt, Eine Lebenschronik in Bildern*, Rowohlt, 2008, 687 blz.

Crescendo

Door Bart Madou

LUIGI NONO (1924-1990)

Honderd jaar geleden werd de Italiaanse avant-gardecomponist Luigi Nono geboren in Venetië. Hij stierf 66 jaar later in 1990, eveneens in Venetië.

Hij was gehuwd met Nuria Schönberg, dochter van Arnold, en dat zegt natuurlijk al veel over zijn voorkeuren. Bij de vader van Nuria leerde hij inderdaad de dodecafonie kennen. In 1950 kwam hij in Darmstadt, toen het mekka van de elektronische muziek, in contact met Edgar Varèse en Karl-Heinz Stockhausen. Beiden hadden grote invloed op hem, al ging hij al snel zijn eigen weg. Nono was een zeer geëngageerd en linksprogressief componist, dat merk je al heel vroeg aan de titels van zijn composities: *Tombeau voor Federico García Lorca*, *La victoire de Guernica*, *Ricorda cosa ti hanno fatto ad Auschwitz*, *Intolleranza*, *Canto per il Vietnam ...*

Met zijn *Il canto sospeso* uit 1956 brak hij internationaal door, het werk is gebaseerd op brieven van slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog. Vanaf dat jaar legt hij zich meer en meer toe op experimentele, lees elektronische muziek. Een goed voorbeeld is *Como una ola de fuerza y luz (Als een boog van vuur en licht)* voor sopraan, piano, orkest en geluidsband uit 1972. Een uitvoering van dit werk is verschenen bij DGG met de Bulgaars-Italiaanse sopraan Slavka Taskova, (een jonge) Maurizio Pollini aan de piano en (een piepjonge) Claudio Abbado aan het hoofd van het Symphonieorchester des Bayerischen Rundfunks. Een elpee die trouwens verschillende internationale prijzen in de wacht sleepte, zoals de *Grand Prix du Disque* van Parijs, de *Premio della Critica Discografica Italiana* en de *Deutscher Schallplattenpreis*.

Ik herinner mij nog goed dat ik dit werk als achtergrondmuziek gebruikt heb bij een lang gedicht van mij dat ik voorgelezen heb in het (oude) concertgebouw van Brugge – waar nu cinema Lumière gevestigd is.

Dat was tijdens een solidariteitshappening voor de slachtoffers van het bloedbad in Soweto op 16 juni 1976 (officieel 58 doden). Sinds 1991 wordt 16 juni gevierd als de Internationale Dag van het Afrikaanse Kind. De man die voor de organisatie van deze solidariteitshappening instond was dichter Marc Braet. Ja, dat waren nog eens tijden!

Mijn gedicht heb ik niet meer teruggevonden en misschien is dat maar goed ook, ik vrees dat het in al mijn enthousiasme van toen nu wat al te barok zou overkomen.

Maar er bestaat een ander, prachtig gedicht, weliswaar niet over de gebeurtenissen in Soweto, wel over het oproer en het bloedbad in Sharpeville in 1960, toen de politie met scherp op een betogende menigte schoot met zo'n 250 dodelijke slachtoffers tot gevolg. Ik heb het over 'Die kind wat dood geskiet is deur soldate by Nyanga' van de Zuid-Afrikaanse dichteres Ingrid Jonker. Het is trouwens dit gedicht dat Nelson Mandela voorgelezen heeft bij zijn inauguratie in 1994 tot eerste zwarte president van Zuid-Afrika.

Die kind wat dood geskiet is deur soldate by Nyanga

*Die kind is nie dood nie
die kind lig sy vuiste teen sy moeder
wat Afrika skreeu skreeu die geur
van vryheid en heide
in die lokasies van die omsingelde hart*

*Die kind lig sy vuiste teen sy vader
in die optog van die generasies
wat Afrika skreeu skreeu die geur
van geregtigheid en bloed
in die strate van sy gewapende trots*

*Die kind is nie dood nie
nòg by Langa nòg by Nyanga
nòg by Orlando nòg by Sharpville
nòg by die polisiestasie in Philippi
waar hy lê met 'n koeël deur sy kop*

*Die kind is die skaduwee van die soldate
op wag met gewere sarasene en knuppels
die kind is teenwoordig by alle vergaderings en wetgewings
die kind loer deur die vensters van huise en in die harte van moeders
die kind wat net wou speel in die son by Nyanga is orals
die kind wat 'n man geword het trek deur die ganse Afrika
die kind wat 'n reus geword het reis deur die hele wêreld*

Sonder 'n pas

(Ingrid Jonker)

Het kind dat door soldaten doodgeschoten werd bij Nyanga

*Het kind is niet dood
het kind heft zijn vuist naar zijn moeder
die Afrika schreeuwt de geur schreeuwt
van vrijheid en heide
in de townships van het omsingelde hart*

*het kind heft zijn vuist naar zijn vader
in de optocht van de generaties
die Afrika schreeuwen de geur schreeuwen
van gerechtigheid en bloed
in de straten van zijn gewapende trots*

*Het kind is niet dood
noch bij Langa noch bij Nyanga
noch bij Orlando noch bij Sharpville
noch bij het politiebureau van Philippi
waar het ligt met een kogel door zijn hoofd*

*Het kind is de schaduw van de soldaten
op wacht met geweren pantserwagens en knuppels
het kind is aanwezig bij alle vergaderingen en wetgevingen
het kind loert door de vensters van huizen en in de harten van moeders
het kind dat alleen maar wilde spelen in de zon bij Nyanga is overal
het kind dat een man is geworden trekt door heel Afrika
het kind dat een reus is geworden trekt door de gehele wereld*

Zonder pas

(Vertaling Gerrit Komrij)

Buitenbeentjes

Door Rita Vanhoutte

BEAUFORT 24

Voor de 8ste keer zorgen 18 kunstenaars, met medezeggenschap van de 9 deelnemende kustgemeentes en onder het goedkeurend oog van West-toer, het kunstproject *Triennale Beaufort*. Deze editie loopt van 27 maart tot en met 3 november 2024. Met alle kunstwerken van de voorbije Triënnales erbij bestaat het Beaufort Beeldenpark reeds uit 50 kunstwerken.

Als rode draad voor deze editie koos curator Els Wuyts voor 'vanzelfsprekende verbondenheid' of '*Fabric of life*'. Wat verbindt de verschillende gemeenten langs de kustlijn met elkaar? Wat leeft er? Wat houdt de gemoederen bezig? Welke vertellingen zijn eigen aan specifieke locaties?

De kunstwerken verbinden ogenschijnlijk onzichtbaar en bouwen onvermoede bruggen tussen natuur, erfgoed, architectuur of levende herinneringen aan historische gebeurtenissen.

De beelden duiken op langs de kusttramlijn, aan havenzones en dijken, in dorpskernen, akkers en parken. Soms schuren ze en worstelen ze tegen wind, soms zijn ze meegaand met de stroom.

Beaufort nodigt niet enkel uit om te kijken, het biedt ook de mogelijkheid om via een brochure, te koop in alle toerismebureaus van de kust (€ 2), te wandelen van het ene kunstwerk naar het ander via de wandel- en/of fietsroutes die erin beschreven staan. Met de aangeduide haltes van de kusttram op de wandel- en fietsroutes is dit de aangewezen manier om op ontdekkingsstocht te gaan. De Triennale is tevens een uitstekende gezinsactiviteit, mede door het kijkboek voor de kinderen (eveneens te verkrijgen in het toerismebureau voor € 1).

De organisatoren bouwen gestaag aan de kunstcollectie langs de kust sinds de eerste editie van 2003. Topwerken van toen al dan niet gekende kunstenaars werden aangekocht en zijn nu nog altijd te zien in het prachtige duinen- of stranddecor. Menig kunstliefhebber zal ze zich nog herinneren.

Niet alle kunstwerken werden met open armen door de 'man in de straat' verwelkomd. Ook bij deze editie was er reeds héél wat commotie voor *Monobloc Moments* in Wenduine van de Fins/Nederlandse kunstenaar Sara Bjarland. Populistische uitspraken als 'Is dat kunst?', 'Juist iets voor het containerpark' of 'tegen het einde van het zomerseizoen zal die hoop verdubbeld zijn met afgedankte strandstoelen'.

Zo werd ook *Rock Strangers* van Arne Quinze van een vorige editie tot op de grond afgebroken. Hetzelfde lot onderging *The Façade* van Robert Kusmirowski in Blankenberge.

Een beetje inleving in de beweegredenen van de kunstenaar zou een ander licht op verguisde werken kunnen bieden.

Maar evenzeer zijn er werken die vanaf de eerste dag het hart van de bezoekers zonder commentaar veroverden, zoals de kleurrijke vlaggen van Daniel Buren, die nu nog te bewonderen zijn in Nieuwpoort, of de *Spin* van Louise Bourgeois, die dan tóch niet aangekocht werd door stad Oostende, of *Searching for Utopia* van Jan Fabre in Nieuwpoort.

Ontworpen voor het strand van Zeebrugge trekt *Star of the Sea* van de Engelse Ivan Morrison met zijn omvangrijke betonnen structuur en opmerkelijke schoorstenen al van ver de aandacht. Even in het kunstwerk kruipen heeft hetzelfde effect als de *Sun Tunnels* van Nancy Holt in de Utah woestijn in de VS.

'Miss Plage' wordt nu reeds door de voorbijgangers verward met *La Mer* of *Dikke Mathilde* van Georges Grard in Oostende. Discussies als: 'kijk nu, ze hebben Dikke Mathilde in het wit geschilderd' zijn grappig om te horen. Maar *Moeder*, zoals 'Miss Plage' van de Nederlandse Femmy Otten officieel heet, is de zwangere vrouw die ze zelf was toen ze het beeld in marmer creëerde. Deze moederfiguur bezit de oerkracht en terzelfdertijd de kwetsbaarheid van het leven.

Eén ding is zeker: sta je voor een kunstwerk, en staat er een wildvreemde naast u: er ontstaat communicatie en connectie en dat is uiteindelijk een van de doelstellingen van alle voorgaande en huidige Beaufort edities.

De gestapelde stoelen van kunstenaar Sara Bjarland hebben al heel wat hevige reacties uitgelokt

HET HUIS AAN DE SONT

Ze beweerde een pact met de duivel te hebben gesloten in ruil voor een vlotte pen. 'Ze' is barones Karen Blixen, waar Bart Madou eerder in deze Toverberg het al uitvoerig over had. Maar wie was de echte Karen Dinesen, zoals haar meisjesnaam luidt? Ik ging naar haar op zoek op haar landgoed Rungstedlund aan de Sont, in de buurt van Kopenhagen.

Omzeggens alles is op het landgoed na haar overlijden in 1962 intact gebleven: de tikkende witte klok, de statig op de grond slepende gordijnen, haar geliefde stoel, bureau en Corona typemachine, ja, zelfs de platenspeler die een gefantaseerde rol kreeg toebedeeld in de film. Ook de fameuze boeketten die ze in elke kamer wenste, ontbreken niet. De bloemen, speciaal daarvoor gekweekt in haar parkachtige tuin, worden door het personeel van het museum wekelijks ververs. Zo zou ze het gewild hebben, want de barones was geen gemakkelijke tante.

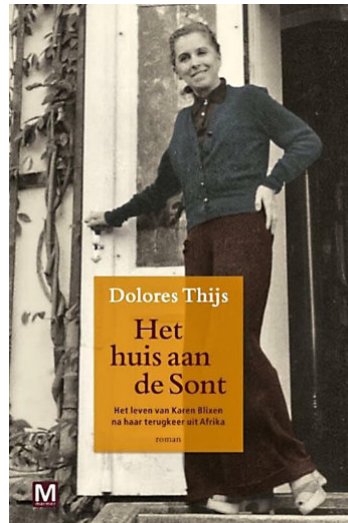

Ik wandelde langs dit kleurrijke bloemenbed op weg naar de heuvel waar ze in de schaduw van een machtige boom begraven ligt.

Toevallig ontmoette ik de volgende dag in het Theatermuseum in Kopenhagen een dame die Karen Blixen interviewde in 1957. Maar de gulle fratsen van het toeval verspreiden zich soms als een inktvlek. Terug in Antwerpen kreeg ik in boekhandel *De Groene Waterman* het boek *Het huis aan de Sont* van Dolores Thijs aangereikt.

Ook Dolores Thijs raakte gefascineerd door het leven van 'la Blixen'. Ze had meer geluk dan ik, want in 1986 ontmoette Dolores op het landgoed Caroline Carlsen, de voormalige huishoudster van de barones. Het vertrouwen tussen hen groeide uit tot een waardevolle vriendschap. In intimistische gesprekken vertelde de dame haar over het leven aldaar ten tijde van de barones, waar iedereen op zijn eigen manier eenzaam was. Ze schetste haar karakter, zuchtte nog na over de late verliefdheid van 'la baronne' op een veel jongere man en andere excentriciteiten. In voor het personeel verplichte eerbetuigingen aan de volle maan en andere rituelen weerklonken echo's van haar leven in Afrika. De kinderloze barones eigende zich op een eigenzinnige, maar liefdevolle wijze het zoontje van de huishoudster toe. Wellicht om het gemis aan eigen kinderen en eenzaamheid te verdrijven. Nils, het zoontje in kwestie, zou achteraf verklaren dat hij de barones eerder als een gemiste vaderfiguur zag. Ze speelde met hem, las hem voor in trage, lange golven met diepe stem en maakte hem wegwijs in de wondere wereld van vogels, planten en kruiden.

Het huis aan de Sont kan beschouwd worden als het vervolg van het door Karen Blixen geschreven *Out of Africa* (1937). Dankzij informatie aan de bron schreef Dolores Thijs een authentiek, uiterst boeiend verhaal over het leven op Rungstedlund. Het huis, het karakter van zijn bewoners en de verhouding tussen het personeel en de barones zijn zo raak en magistraal beschreven, dat ik bij de lectuur ervan als het ware opnieuw door de kamers van Rungstedlund dwaal. Ik zie zelfs meer dan toen ik er ter plekke was. Het is alsof ik mag aanschuiven op de namiddagthee, samen met Karen Blixen, Caroline Carlsen en Dolores Thijs, in de kamer met zicht op de Sont. Dankzij dit briljante boek ontmoeten we elkaar over de barrières van de tijd heen.

Dolores Thijs, *Het huis aan de Sont*, Uitgeverij Marmar, 2015

Museum Huis Karen Blixen: Rungsted Strandvej 111, 2960 Rungsted Kyst, Denemarken

En dan nog dit

Door Els Vermeir

HET FONDS

Het is niet mijn gewoonte, beste lezer, maar dit keer kom ik bij u aankloppen met een collectebus. Of een overschrijvingsformulier, zo u dat verkiest. En ja, bijdragen van meer dan veertig euro kunt u aftrekken van uw belastingen. Kwestie van meteen ook de Belgische nationale sport te steunen.

Het doel van mijn actie is het oprichten van een solidariteitsfonds, om psychische en mentale hulp te kunnen bieden aan mensen in nood. Hoge nood, mag ik wel zeggen. Hulp is dan ook uiterst dringend aan de orde. Ik heb namelijk een zeer specifieke doelgroep voor ogen, met name: dictators!

Hoezo, hoor ik u vragen? Waarom niet voor de oorlogsslachtoffers, de mensen in hongersnood, de slachtoffers van klimaatrampen? Zeker, ook zij verdienen onze aandacht, maar doorgaans krijgen ze die al – zij het dan niet altijd in voldoende mate. Maar de dictators? Neen! Aan hen denkt niemand! Wereldwijd wordt deze doelgroep stevast uit het oog verloren, terwijl net zij, meer dan wie ook ter wereld, onze hulp dringend nodig hebben. Wellicht heeft u er nog nooit bij stilgestaan. Hoog tijd dat u daar dan even de tijd voor neemt. Want heeft u ooit al een duidelijker noodkreet gehoord, een grotere roep om aandacht dan die van pakweg Poetin of Assad? Kent u iemand die meer behoefte heeft aan liefde en affectie dan Duterte of gewezen president Bolsonaro? Iemand die duidelijker compensatiegedrag vertoont dan Donald Trump? Iemand die dringender aan psychologische hulp toe is dan Kim Jong-Un??

Stuk voor stuk zijn het zielige, kleine jongetjes – doorgaans letterlijk klein, hetzij van gestalte, hetzij van hersenomvang – die zich ongetwijfeld verschrikkelijk eenzaam voelen in hun grote ivoren torens, stiekem om hun mama roepen, en lijden aan een resem psychische stoornissen, als paranoia, schizofrenie, grootheidswaanzin, *imposter syndrome* en wat weet ik nog al meer. *Bore-out* hoort er vast ook bij, want hoe onmetelijk saai moet het niet zijn om steeds weer dezelfde dreigingen te uiten, vijanden te verzinnen en aanvallen te beramen, steeds weer dezelfde martelingen en genocides te moeten bekijken, als een slechte Amerikaanse soapserie?

Het is daarom mijn ambitie om het kruim der wereldwijde psychiaters, psychologen en pedagogen te verzamelen rond dit uitdagende project, waarbij toch al snel een twintigtal mannen van middelbare leeftijd uit hun lijden moet worden verlost. De uitdaging is des te groter, daar hun ziekte al decennialang de kans heeft gekregen verder te woekeren, zonder enige vorm van behandeling. Als ze asielzoekers waren, zou men hen reeds als uitgeprocedeerd beschouwen. Maar ondanks hun eindeloze recidive, verdienen ze nog een kans. Als we hen die niet zouden geven, zouden we immers even harteloos zijn als zijzelf.

De oorsprong van hun ziekte is vast te vinden in hun jeugd. Gepest op school, mishandeld door een tirannieke vader, verwaarloosd door een drugsverslaafde moeder, misbruikt door een of andere geestelijke of andere machtsfiguur ... U kunt er zich wel wat bij voorstellen. Het eerste wat ongetwijfeld dient te gebeuren, is deze gekwelde zielen samenbrengen in een instelling waar ze kunnen ontdekken dat zij niet de enigen zijn, die met dergelijke problemen te kampen hebben. Praten helpt, nietwaar. En gedeelde smart is halve smart. Zij het dan wel onder strenge begeleiding, want al die haantjes samen, daar komen anders gevechten van.

En laat ons dan hopen dat de geselecteerde onderzoekers voldoende bekwaam zijn om de zogenaamde *root cause* – de wortel van het kwaad, zeg maar – te vinden, zodat ze deze voorlopig ongeneeslijke ziekte definitief de wereld uit kunnen helpen.

Dus, wees mild, dames en heren, doe een gulle bijdrage, en wacht niet langer: doe het nu! U bewijst er de mensheid een grote dienst mee ...

Literaire wedstrijd - reglement

De komende wintereditie van Toverberg wordt meteen ook nummer 75. Dat leek ons wel een reden tot vieren! En hoe kunnen we dat beter doen dan met een wedstrijd? Aan jullie dit keer om in de pen te kruipen!

WAT? Schrijf een tekst (verhaal, anekdote, gedicht, essay ...) van EXACT 75 woorden (titel niet inbegrepen).

HOE? Stuur je tekst door via inzendingen@hetbeleefdegenot.be of p/a Vogelwikkestraat 7, 8210 Veldegem, met vermelding "Toverberg 75 woorden" (onuitgegeven tekst, maximum 2 inzendingen per persoon).

DEADLINE? Enkel teksten ontvangen voor **10 november 2024** om 23:59u komen in aanmerking.

VOOR WIE? Iedereen mag deelnemen, behalve de redactie en het bestuur van *Het Beleefde Genot* en aanverwanten in de 1ste graad.

PRIJZEN? Een boekenbon van respectievelijk 75 euro (1ste prijs), 50 euro (2de prijs) of 25 euro (3de prijs).

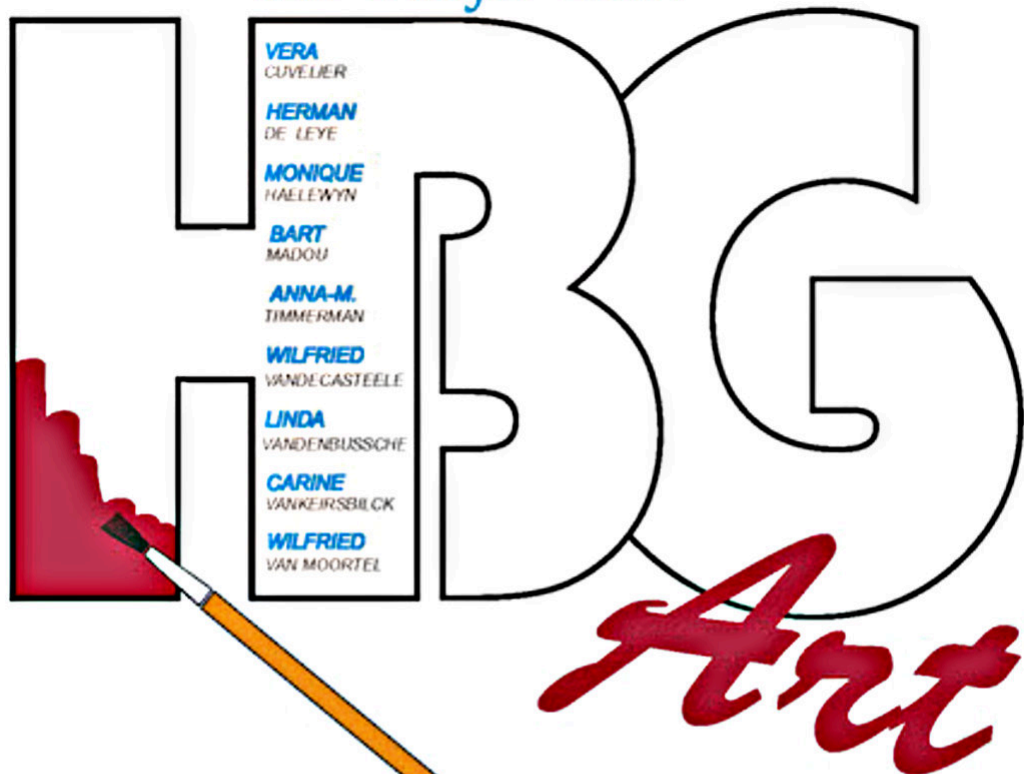
Een deskundige en onafhankelijke jury kiest de winnende inzendingen. Haar besluit is onherroepelijk. De bekroonde teksten worden gepubliceerd in het winternummer van Toverberg.

INSPIRATIE NODIG ? Bart Madou heeft alvast een voorbeeldje geschreven om jullie op weg te helpen:

Terugblik.

Vijfzeventig. De jaren. Hij telde ze niet. Niet meer.
Een witte bank, de stille vijver. Neogotiek rimpelt op het water.
Hij hoort de wind. De wind zucht.
En dan: het kind. Zoals het daar vroeger speelde.
En door de bomen het portret van de mooiste, haar lach, haar
blik langs hem heen.
De bomen vertellen zijn verhaal. Hoe lang geleden?
De dag gleed in de avond. De nacht.
Een dageraad zou er niet meer komen.

Het Beleefde Genot

TENTOONSTELLING

van 1 tot 31

OKTOBER 2024

BOSDREEF 5 8820 TORHOUT

GROENHOVE

DIOCESAAN DIENSTENHUIS

HET BELEEFDE GENOT
CULTURELE EN LITERAIRE KRING